

СТО ПЕРВЫЙ ГОДЪ СУЩЕСТВОВАНІЯ.

SETNY PIERWSZY ROK ISTNIENIA.

ВИЛЕНСКИЙ ВЪСТЕЖЪКЪ

KURJER WILEŃSKI

ОФИЦІАЛЬНАЯ ГАЗЕТА.

GAZETA URZĘDOWA.

Виленскій вѣстникъ выходитъ по вторникамъ и пятницамъ. Условно подписки: Цена за годъ 10 р., съ пересылкою 12 р.; за полъ года 5 р., съ пересылкою 6 р.; за четверть года 2 р. 50 к., съ пересылкою 3 р.; за 1 вѣстникъ 84 к. За объявленія почитается за строку 17 к. сер.

KURJER WILEŃSKI" wychodzi co WTOREK i PIĄTEK. Cena roczna 10 zł, półroczna 5 zł, kwartalna 2 zł 50 k., a przesyłką 12 rub.; półroczna 6 rub., a przesyłką 8; kwartalna 2 zł 50 k., a przesyłką 3; miesięczna 84 kop. Za ogłoszenia placat się za każdy wiersz, po kop. 17.

Кавтора редакціи въ Вильнѣ, на Дворцовой улицѣ, въ Гамбургскомъ доикѣ.

Biuro redakcyj w Wilnie, przy alcy Biskupiej (Dworcowa), w murach po-unwersyteckich.

Содержаніе: *Внутренній извѣстия:* Производства и переимѣненія.—Объ испытаніи и выдѣлѣ воспитанниковъ Вилен. учеб. округа. *Иностранная извѣстия:* Общее обзоріе.—Италія.—Франція.—Англія.—Австрія.—Пруссія.—Телеграфныя депешы. *Литературный отбѣлъ:* „Гамель.“—О мало-россійской литературѣ.—Пѣсни изъ Шевченки—Обзоріе: Всеобщее и литературное.—Выдержки изъ газетъ и журналовъ.—Петрополитана.—Письма: изъ Маріенбада, изъ Кракова, изъ Бирштадта.—Смѣсь.—Текущія извѣстія.—Отвѣты.—Виленскій дневникъ.—Объявленія.

ВНУТРЕННІЯ ИЗВѢСТІЯ.

Ст. Петербургъ, 22 августа.

Приказомъ министра народнаго просвѣщенія, 3-го августа, переименъ правитель канцеляріи попечителя Виленскаго учебнаго округа, коллежскій совѣтникъ *Шульгинъ*, писемнымъ директоромъ учащихъ.

Приказомъ министра государственныхъ имуществъ, 2-го августа, утверждёнъ въ должности совѣтника контрольнаго отбѣленія гродненской палаты исправляющій эту должность, коллежскій ассессоръ *Константиновъ*, и совѣтникъ хозяйственнаго отбѣленія той же палаты, исправляющій эту должность коллежскій ассессоръ *Гаприлова*.

Высочайшимъ приказомъ по военному вѣдомству, 17 іюля, производится за выслугу лѣтъ: по части комисаріатской—изъ коллежскихъ въ статскіе совѣтники—комисаріатскихъ комисій: Брестъ-Литовской: засѣдающій въ общемъ присутствіи, съ правомъ голоса *Воскожицкій*; изъ надворныхъ въ коллежскіе совѣтники—исправляющій должность члена *Черошнскій*; изъ коллежскихъ ассессоровъ въ надворные совѣтники: Кременчугской: бывшій чиновникъ для порученій, имѣя состоящій сверхъ штата *Стефановичъ*; по части провіантской—изъ коллежскихъ секретарей въ титулярные совѣтники: смотритель Свендянскаго провіантскаго магазина *Дитрихъ*; переводится писецъ Виленскаго губернскаго правленія, коллежскій регистраторъ *Урляговъ*, въ интенданство Кавказской арміи, помощникомъ контролера.

ИЗЪ ЗАБЫТАГО ПОРТФЕИЛЯ.

III. Гамель.

Гамель—Jeune garçon qui passe son temps à jouer ou à polissonner dans les rues. Лауде.

„Недѣли не прошло такъ оно и вышло. Тутъ ужъ и не хорошо вышло... Вылекали мы тотъ разъ въ снѣгъ; а ужъ зиморозъ такая славная! Стуцали, и плакали: Мама! мерзнемъ!.. сми-луйся!—А мама только съ шинка вернулась—передъ тѣмъ какъ насъ выгнали.—Такъ ничего: слышимъ: хранишь только.—Въ снѣгъ и забралась—собачонку сусѣдскую приласкали; втроемъ ночь то и проспала, а matka на другой день только кулакомъ погрозила... Перемерзли мы порядкомъ... Опять утромъ въ городъ... въ шинкѣ Жидовнѣ дровъ, воды нанесли—ничего, хлѣба съ седежкой дали—и пива дали... добрый Жидъ былъ, и главное Жидовка добрая... Опять мы по золоту не собрали... Что Петрусь, кепско? говорить Ясекъ. —Matka, говорю я, приколотить, Ясекъ! да и въ хату неустыжить!.. Пригорюнились немного оба... Matka злоющая, да хворая, тятку позабыла; сестренку тоже!.. Думали долго... и плакали-то—ничего не придумали... Ахъ смотримъ другой хлопощъ подошелъ, да и помогъ. Антоеской зовутъ: такой продувной—давно ужъ въ городѣ. Тоже нашего пана, да куда!.. Экономъ десятью собаками не загонитъ.

—Указомъ правительствующаго сената 25-го іюля, переименованъ: по Гродненской губерніи—въ губернскіе секретари—опредѣленный старшимъ помощникомъ правителя канцеляріи начальника губерніи, отставной флота лейтенантъ *Владиміръ Шнееръ*, соотвѣтственно его прежнему военному чину мичмана; за выслугу лѣтъ произведены по вѣдомству министерства государственныхъ имуществъ—въ статскіе совѣтники—управляющій Ковенскою палатою, коллежскій совѣтникъ *Владиміръ Вегичевъ*, въ надворные совѣтники—коллежскіе ассессоры: общій ассессоръ Минской палаты *Казиміръ Ягелонскій*, ассессоръ Могилевской палаты *Игнатій Ганкевичъ*, въ титулярные совѣтники—коллежскіе секретари: бывшій Тельшевскій окружный начальникъ, Баронъ Эрнестъ-Конрадъ *фонъ-Беръ*, отбывшій помощникъ лустратора казенныхъ имѣній Гродненской губерніи *Ипполитъ Якубовичъ*, и казенный землемѣръ по лустраціи въ той же губерніи *Людвигъ Локосскій*, въ коллежскіе секретари—губернскіе секретари: исправляющій должность Новоалександровскаго окружнаго начальника *Анзельмъ Буржисскій*, и казенный землемѣръ по лустраціи въ Ковенской губерніи *Игнатій Круковский*, въ губернскіе секретари—казенный землемѣръ по лустраціи въ Подольской губерніи, коллежскій регистраторъ *Фелицянъ Касперовичъ*. По Виленскому учебному округу въ коллежскіе секретари—младшій учитель Новоградской гимназіи *Эдуардъ Гейбовичъ*, по Киевскому цензурному комитету въ коллежскіе ассессоры—секретарь, титулярный совѣтникъ *Францъ Ломикскій*, по Гродненской губерніи—въ коллежскіе секретари—старшій помощникъ правителя канцеляріи начальника губерніи, губернскій секретарь *Владиміръ Шнееръ*, по Виленской евангелическо-реформатской коллегіи, въ коллежскіе секретари—канцелярскій чиновникъ, губернскій секретарь *Казиміръ Шенкевичъ*, въ коллежскіе регистраторы—канцелярскій служитель *Иосифъ Козаринъ*, по Волынской духовной консисторіи и ея вѣдомству—въ коллежскіе секретари—губернскіе секретари: регистраторъ консисторіи *Иеронимъ Цвианскій* и канцелярскіе чиновники—*Павель Ломоуцкій* и *Геродей Коссовичъ*; въ губернскіе секретари—коллежскіе регистраторы: исправляющій должность епархіальнаго архитектора *Константинъ Растргановъ*, и канцелярскій чиновникъ консисторіи

— „Вы, говоритъ, что расклянулись хлопцы? — Мы ему то и то... почевать, въ хату matka не пускаетъ безъ двухъ злотувокъ... Какъ заебьется: эхъ, говоритъ, дураки, дураки: и моя matka въ хату не пускала, а теперь самъ не пойду—самъ живу и ничего! — Гдѣ же Антоесъ, живешь—то, а почувешь безъ хаты?... — А вотъ пойдемъ вечеромъ, только по шести грошей ужъ нужно; а то, пожалуй и меньше... — Собрали мы и больше... пани богатая въхала до Ченетохова—въ Варшаву, такъ цѣлыхъ три злотыхъ выбросила... Можно бы было и къ маткѣ... такъ ужъ съ Яскомъ раздумал... Успѣемъ еще и завтра, говорю Яску.—А вечеромъ какъ разъ Антоесъ на плацу и повертѣчался... только хромаетъ, одну ногу отморозилъ: башмакъ то ужъ больно худъ откапалъ гдѣ-то... — Ну, говоритъ, хлопцы идемъ, пока идетъ снѣгъ!.. и пошли... все въ гору, да въ гору... Вводитъ онъ въ яму сначала, разгребъ снѣгъ, а тамъ подъ землей впадина!.. паръ идетъ теплый!.. — Деньги есть, хлопцы, спрашиваетъ Антоесъ. — Есть говоримъ. — Ну хорошо; у меня кетати нѣтъ; дадите шесть то грошей до завтра... А то вотъ тутъ бы можно было перочевать... Навозъ гусары складываютъ—такъ и въ морозъ тепло: зарыться только хорошенько нужно... а кромѣ того—лучше всего, что даромъ!.. ну, да теперь мы и на деньги ночуемъ!

ТРАЖЕДІЯ. Вѣдомости крајовые: Nominacje i przeniesienia.—O egzaminachъ w Wileńskim okr. naukowymъ. **Вѣдомости заграничныя:** Pogląd ogólny.—Włochy.—Francja.—Anglja.—Austria.—Prusy.—Depesze telegraficzne. **Діалекты:** Ulicznik.—Studia nad literaturą ukraińską L. Sow.—Wiersz z Szweczenki. Przeglądy wszechstronny, literacki.—Przegląd pism czasowych.—Petropolitana.—Listy z Marienbada, z Krakowa, z Birsztan.—Rozmaitości. Wiadomości bieżące.—Odpowiedzi.—Dziennik Wileński.—Ogłoszenia.

ВІАДОМОСІІ КРАЈОВЕ.

St.-Petersburg, 22 sierpnia.

Przez rozkazъ dzienny ministra narodowego oświecenia, 3-go sierpnia, rzadca kanceljarji kuratora Wileńskiego okręgu naukowego, radca kolegjalny *Szulginъ*, przeniesiony został na posadę dyrektora szkół Pińskich.

Przez rozkazъ dzienny ministra dóbr państwa, 2-go sierpnia, zostali utwierdzeni na posadachъ radcy wydziału kontrolnego izby Grodzienkiej справляющій ten obowiązekъ, assessor kolegjalny *Konstantynowъ* i radcy wydziału gospodarczego teje izby, справляющій ten obowiązekъ assessor kolegjalny *Gawryłowъ*.

Przez Najwyższy rozkazъ dzienny, w wydziale wojskowymъ, 17 lipca, za wysługę lat zostali mianowani: w zarządzie kommissorjackimъ—kommissorjackiej kommissji Brześcia Litewskiego: zasiadający w ogólnej sądownej z prawemъ głosu, radca kolegjalny *Wosinskiъ*, radca stanu; справляющій obowiązekъ członka, radca dworu *Czerwinskiъ*, radca kolegjalny; były urzędnikъ do szerególnychъ poleceń Krzemienieckiej kommissji kommissorjackiej, obecnie nadetatowy, assessor kolegjalny *Stefanowiczъ*, radca dworu; w zarządzie prowianckimъ—dozorca Święciańskiego magazynu prowianckiego, sekretarzъ kolegjalny *Ditrichъ*, radca honorowymъ; kanceljarzysta Wileńskiego rządu gubernjalnego, registratorъ kolegjalny *Urniazъ*, przeniesiony został do intendenty armji Kaukazkiej na pomocnika kontrolera.

Przez ukazъ rządzącego senatu, 25-go lipca, został przemianowany sekretarzemъ gubernjalnymъ, naznaczony na starszego pomocnika rządzący Kanceljarji naczelnika gubernji Grodzienkiej, dymisjonowany lejtenantъ marynarki *Włodzimierz Szepejerъ*, stosownie do jego uprzedniej rangi wojennej mianowany; за выслугу лѣтъ zostali mianowani: w wydziale ministerstwa dóbr państwa—zarządzający Kowieńską izbą, radca kolegjalny *Włodzimierz Biegiewiczъ*, radca stanu; radcami dworu—assessorowie kolegjalni: assessor ogólny izby Mińskiej *Kazimierz Jacewickiъ* i assessor izby Mohylewskiej *Ignacy Hankiewiczъ*; radcami honorowymi—sekretarze kolegjalni: były Telszewski naczelnikъ okręgowy, baronъ *Ernest-Konrad von-Berъ*, osobny pomocnikъ lustratora dóbr skarbowychъ gubernji Grodzienkiej *Hipolit Jakubowiczъ* i skarbowy mierniczy w zarządzie lustracyjnymъ teje gubernji *Ludwikъ Łochowskiъ*; sekretarzami kolegjalnymi—sekretarze gubernjalni: справляющій obowiązekъ Nowoaleksandrowskiego naczelnika okręgowego *Anzelmъ Burzynskiъ*, mierniczy skarbowy w zarządzie lustracyjnymъ gubernji Podolskiej *registratorъ kolegjalny Felicianъ Kasperowiczъ*, sekretarzemъ gubernjalnymъ;—w Wileńskim okręgu naukowymъ: młodszy nauczyciel gimnazjum Nowogródzkiego *Edwardъ Hejbowiczъ*, sekretarzemъ kolegjalnymъ; w Kijowskimъ komitecie cenzurowymъ—sekretarzъ, radca honorowy *Franciszekъ Łominskiъ*, assessoremъ kolegjalnymъ; w gubernji Grodzienkiej—starszy pomocnikъ kanceljarji naczelnika gubernji, sekretarzъ gubernjalny *Włodzimierz Szepejerъ*, sekretarzemъ kolegjalnymъ; w Wileńskimъ collegjumъ ewangelikówъ reformowanychъ: urzędnikъ kanceljarjny, sekretarzъ gubernjalny *Kazimierzъ Szekiewiczъ*, sekretarzemъ kolegjalnymъ i kanceljarzysta *Józefъ Kozarynъ*, registratorъ kolegjalny; w Wołyńskimъ konsystorzu duchowymъ i w jego zarządzie—sekretarzami kolegjalnymi—sekretarze gubernjalni: registratorъ konsystorza *Heronimъ Iwanickiъ* i urzędnikъ kanceljarjny: *Pawełъ Lotockiъ* i *Heroteuszъ Kossowiczъ*; sekretarzami gubernjalnymi—registratorowie kolegjalni: pełniący obowiązekъ architekta diecezjalnego *Konstanty Rostruchanowъ* i urzędnikъ kanceljarjny konsystorza *Fabitъ Baszuckiъ*; registratorami kolegjalnymi—kanceljarzysci: konsystorza *Walerjanъ Męczyce* i *Starokonstantynowъ*

такъ по шести грошей, какъ пани, выспались, а тутъ вонъ по четыре—на лавкахъ то; а на землѣ ужъ и по два, а то по грошу... Тамъ ужъ и несплю я: нѣтъ четырехъ али и шести грошей, такъ и заберусъ въ гусарскій навозъ: тепло... душно только бываетъ, а тепло... — Въ это время мы поравнялись съ угломъ перулка... Спутникъ мой свиснулъ; ему въ отвѣтъ раздала другой свѣтъ—мальчикъ ветрепенулся: — Прощай, паве... Можетъ быть еще ласка когда будетъ копѣчку, съеть хочется... и опять скорчалъ мальчикъ жалостную мину, должно быть ужъ очень привычную... — Куда же ты? — А на почту! Слышь—диджансъ, да брики скоро поѣдутъ... — Прощай!—а копѣчку дамъ, какъ назадъ придешь... — Я тутъ еще пробуду... — Спасибо; паве!.. — И мой мальчикъ свиснулъ, ловко швырнулъ камнемъ въ проходившаго еврея, такъ что тотъ заревѣлъ благимъ матомъ... и пропалъ изъ виду. — Славный, породистый Гамель!.. рѣшилъ я, поглядывая въ ту сторону, въ которой послѣдній разъ мелькнули и исчезли его лохмотья. (Продолженіе вѣредъ.)

Фавст Башуцкий, в коллежские регистраторы канцелярские служители конюшники: Валериан Меньши, и Старостинский духовного управления Петр Гадзюцкий, по Житомирской губернской почтовой конторе и ее ведомству — в коллежские регистраторы — старший сортировщик конторы Павел Рева, смотрителя почтовых станций — Кмитовский Иван Арефа, Лошановской Казимир Рубаевич.

Указом правительствующего сената 1-го августа за высласту 1876, произведены в надворные советники — коллежские assessory: старшие чиновники особых поручений при гражданском губернаторе — Людвиг Барил, и Викентий Борейша, Виленские: земский исправник Павел Григорьев, и уездный судья князь Адам-Эдуард Жагель, в коллежские assessory — титулярные советники: чиновники особых поручений при начальнике губернии — старший Игнатий Ситко, и младший Владимир Укрин, старший помощник правителя канцелярии начальника губернии Райнольд Волликий, Трокский городской Иван Столякович, дворянский заседатель Виленского уездного суда Франц-Антонь Гедройн, попечители хлебных запасных магазинов Виленского уезда: Алоизий Пашковский, Ивань Гоуалит, и Иосафат Маркевич и бывший Трокский уездный судья Казимир Хелостовский; в титулярные советники — коллежские секретари: младший чиновник особых поручений при начальнике губернии Осипь Кривичский, губернского правления — редактор губернских ведомостей Антонь Глилевский, столоначальники: Хризостомь Воеводзкий, Евстафий Сендерский, Станислав Утмбло и Пала Маковецкий, и архивариус Яковь Скобейко, заседатели судов — Лидского уездного Александр Янеский, и старший Дисненского земского Валериян Вашикевич, попечители хлебных запасных магазинов уездов: Священского — Ивань Боркевич, Матеуш Польковский, и Каетап Халецкий, Виленского: Богуслав Запасник, Едуард Елеский, Владислав Заюнчиковский и Федорь Гербурий, и Омшанского Болеслав Дюковский, писмоводители — канцелярии Виленского полицмейстера Юльян Кориллович, и Дисненской дворянской опека Мечислав Горшевичский, секретарь Дисненского городского магистрата Ивань Касперович, сабствственный пристав Виленской городской полиции Тома Добровский, и бывшие: становые приставы Виленского уезда Андрей Спиридович, и смотритель Виленского еврейского госпиталя, бывший канцелярский чиновник канцелярии начальника губернии Казимир Бозович; в коллежские секретари — губернские секретари: губернского правления, помощники — столоначальники Ивань Чечот, и эскуатора Генрих Домбровский, исправляющий должность Виленского земского исправника Антонь Боляковский, дворянский заседатель Священского уездного суда Казимир Боркевич, попечители хлебных запасных магазинов уездов: Священского — Болеслав Польковский, Викентий Кошто, Игнатий Чехович, Бернанд Масловский, Константинь Юахим Масловский, и Клявдий Цишский, и Виленского Эмануил Бороский, секретарь Омшанского уездного суда Росцислав Радович, писмоводители: Виленской дворянской опеки, Ивань Тышкевич, и канцелярии Виленского уездного предводителя дворянства Лев Влус, становые приставы уездов — Виленского Антонь Блешский, Дисненского Галарий-Левь Лакучевич, и Виленского Николай Садковский, сабствственный пристав для пресечения ковокрафта Дисненского уезда Рафаил Нишинский, Виленской городской полиции: секретарь Ивань-Франц Войткевич, частный пристав Матвий Соболевский, и столоначальник Антонь Дроздейко, канцелярские чиновники — канцелярии гражданского губернатора: Зенонь Карчевский, Ивань Рейбович, Казимир Маркевич, и Юлий Одынец, губернского правления — Ивань Домгойт, Люциян Ваньковский, Петрь Поль, Цезарий Шаковский, Аполнарий Косовский, Адольф Равлушский, Владислав Одорский, Степань Михаловский, Михайль Войткевич и Матвий Якубовский; в губернские секретари — коллежские регистраторы: помощники

архивариуса губернского правления Венедикт Пушиковский, попечитель хлебных запасных магазинов Священского уезда Кеаверий Висилский, Священской городской ратуши — секретарь Флорьян Опошко, и повычик Михайль Лопуский, уездных судов — Лидского помощник секретаря Матеуш Петрусович и столоначальник Афанасий Шукевич, Дисненского архивариус Федик Опошко, и Виленского журналист Ивань Тросколявский, Виленского земского суда: регистратор Ивань Гилевич, и столоначальник Халиль Якубовский, писмоводитель канцелярии Священского уездного стряпца Игнатий Пуитус, городских полий — Виленской, кварталный надзиратель Давидь Заблоцкий, и Трокской, писмоводитель Ивань-Эдуард Гензисило, и канцелярские чиновники: канцелярии начальника губернии Семель Китовский, губернского правления — Фелициян Жук, Адольф Масалский, Петрь Маркевич, Генрих Керповский, Киприян Запасник, Адам Вилейко, Гаспрь-Мельхиорь-Балтазарь Грабовский, Ивань Сыраид, Ипполит Янушевич, Иосифь Кошич, и Станислав Войткевич, камеры губернского прокурора Викторь Адамович, канцелярии Лидского уездного предводителя дворянства Кеаверий Александрович, Омшанского уездного суда Казимирь Гаурикевич, дворянских Опека: Священской Мечислав Антонович, Омшанской Антонь Юдоко, и Виленской Леонардь Анусевич, Омшанской городской ратуши — Валериян Бокичанин, и Фелициян Верзебичский, и городских полий: Омшанской Матвий Соболевский, и Виленской Станислав Янеский; в коллежские регистраторы — исправляющие должности помощников столоначальников губернского правления: Франц Станкевич, и Иосифь Годлевский, уездных судов — Виленского повычик Иосифь-Юрий Дроздович, и Омшанского столоначальник Фабиян-Севастьян Розадовский, земских судов: Дисненского столоначальник Богдань Шаманский, и Омшанского регистратор Адам Пашковский, писмоводители становых приставов уездов — Дисненского: Николай Пелкевич, и Клементий-Ипполит Сырочевич, и Виленского Иосифь Здановский, Виленской городской полиции столоначальник Адамь Терасевич, и писмоводители: Юльян-Антонь-Михайль Маньковский, и Николай-Юрий Кершанский, экономь Виленского тюремного замка Степань Ассанович, бывший попечитель хлебных запасных магазинов Виленского уезда Юльян-Викентий Корсак, и канцелярские служители — канцелярии начальника губернии: Ивань Рокицкий, Осипь-Александрь Пелкевич, и Феликс Турекий, губернского правления — Тома Ляданский, Адамь Камийский, Феликс-Юрий Вльевич, Александрь Бушинский, Петрь Добровский, Казимирь Стефанович, Витольд Вишневский, и Сулеймань Янович-Ташинский, канцелярии уездных предводителей дворянства: Лидского Генрих-Ивань Станкевич, Омшанского Иосифь-Александрь Султерович, Священского Михайль-Иосифь Шванский, и графь Владислав-Филиксель-Фелицатт Мостовский, и Трокского Агатов-Викентий-Александрь Карчевский, дворянских опека: Лидской Ивань-Викентий Полонский, и Дисненской Константинь Федорович, уездных судов — Лидского Болеслав Шукевич, Трокского Владислав Рутковский, и Дисненского Бронислав Ражма, Виленского городского магистрата Иосифь Сварский, городских ратуш: Омшанской Вацлав-Франц Юраго, и Трокской Михайль Михаловский, Виленского земского суда Марья-Артемий Маукевич, и Виленской городской полиции — Викентий Юдоровский, Юльян-Захарий Василевский, и Ипполит-Павель Буткевич.

Объ испытани и выпускъ воспитанниковъ Виленскаго учебнаго округа.
(Дополнительный свѣдѣніи).
Въ Шагелской гимназій испытани производилсь съ 3-го мая по 18-е іюня.
Къ годичнымъ экзаминамъ было на лицо 410 учениковъ. Изъ нихъ совѣтомъ гимназій удостоено перевода 344, именно: изъ I-го во II-ой классъ 84; изъ II въ III 78; изъ III въ IV 86; изъ VI въ V 47; изъ V въ VI 31; изъ VI въ VII 48.

ского zarządu duchowego Piotr Gadziacki; w Zytomirskim gubernjalnym kantorze pocztowym i w jego zarządzie — registratorami kolegjalnymi: starszy gatunkujący kantor Paweł Rewa, dozorca stacji pocztowych: Kmitowski Jan Arefa i Łoszanowski Kazimierz Rubaewicz.

Przez ukaz rządzącego senatu, 1-go sierpnia, za wysługę lat zostali mianowani w gubernji Wileńskiej — radcami dworu — assessorowie kolegjalni: starsi urzędnicy do szczególnych poleceń przy gubernatorze cywilnym — Ludwik Barszcz i Wincenty Borejsza, Wileńscy: sprawnik ziemski Paweł Grygorjew i sędzia powiatowy Adam-Edward Książę Żugiel; assessorami kolegjalnymi — radcy honorowi: urzędnicy do szczególnych poleceń przy naczelniku gubernji — starszy Ignacy Sipiło i młodszy Włodzimierz Ukrin, starszy pomocnik rządzący kancelarji naczelnika gubernji Rajnold Wolanski, horodniczy Trocki Jan Stankowicz, assesor od wyborów Wilejskiego sądu powiatowego Franciszek-Antoni Giedrojć, kuratorowie zapasowych magazynów zbożowych powiatu Wileńskiego: Alojzy Paszkowski, Jan Houwalt i Józefat Markiewicz i były Trocki sędzia powiatowy Kazimierz Chełstowski; radcami honorowymi — sekretarze kolegjalni: młodszy urzędnik do szczególnych poleceń przy naczelniku gubernji Józef Krzywicki, rządu gubernjalnego — redaktor gazety gubernjalnej Antoni Gliniski, naczelnicy stołów: Chryzostom Wójciszewski, Eustachy Swiderski, Stanisław Uziebło i Eljasz Makowicki i Archiwista Jakób Skobejko, assessorowie sądów — Lidzkiego powiatowego Aleksander Janowski i starszy Dziśnieńskiego ziemskiego Walerjan Iwaszkiewicz, kuratorowie zapasowych magazynów zbożowych powiatów: Święciańskiego — Jan Borkiewicz, Mateusz Polkowski i Kajetan Chalecki, Wileńskiego: Bogusław Zapasnik, Edward Jelenski, Władysław Zajczkowski i Teodor Herburt i Oszmiańskiego Bolesław Dmochowski; sekretarze — kancelarji polimejstra Wileńskiego Julian Kornilowicz i Dziśnieńskiej opieki szlacheckiej Mieczysław Goryniowski, sekretarz Dziśnieńskiego magistratu miejskiego Jan Kasperowicz, assesor śledczy Wileńskiej polieji miejskiej Tomasz Dąbrowski i byli: assesor stanowy powiatu Wilejskiego Andrzej Spirydowicz i dozorca Wileńskiego szpitala żydowskiego, obecnie urzędnik kancelaryjny kancelarji naczelnika gubernji Kazimierz Bohowicz; sekretarzami kolegjalnymi — sekretarze gubernjalni: rządu gubernjalnego, pomocnicy — stolonaczelnika Jan Czeszot i egzektora Henryk Dąbrowski, sprawujący obowiązek Wilejskiego sprawnika ziemskiego Antoni Kolankowski, assesor od wyborów Święciańskiego sądu powiatowego Kazimierz Borkiewicz, kuratorowie zapasowych magazynów zbożowych powiatów: Święciańskiego — Bolesław Polkowski, Wincenty Kwinto, Ignacy Czechowicz, Bernard Mastowski, Konstanty-Joachim Mastowski i Klaudjusz Cywiński i Wileńskiego Emanuel Borowski, sekretarz Oszmiańskiego sądu powiatowego Roscisław Rawdowicz, sekretarze: Wileńskiej opieki szlacheckiej Jan Tyszkiewicz i kancelarji Wilejskiego marszałka powiatowego Leon Błus, assessorowie stanowi powiatów — Wilejskiego Antoni Bieliński, Dziśnieńskiego Hilary — Leon Łakuciewicz i Wileńskiego Mikołaj Sadkowski, assesor śledczy do wytepienia kradzieży koni powiatu Dziśnieńskiego Rafał Niwiński, Wileńskiej polieji miejskiej: sekretarz Jan-Franciszek Wójtkiewicz, major cyrkulowy Mateusz Sobolewski i naczelnik stołu Antoni Drohejko, urzędnicy kancelaryjni — kancelarji gubernatora cywilnego: Zenon Karczewski, Jan Hajbowicz, Kazimierz Markiewicz i Juljus Odypiec, rządu gubernjalnego — Jan Doumont, Lucyan Bankowski, Piotr Pol, Cezary Szpakowski, Apolnary Kossowski, Adolf Rawłuszkiewicz, Władysław Odorski, Stefan Michałowski, Michał Wójtkiewicz i Mateusz Jakobowski; sekretarzami gubernjalnymi — registratorowie kolegjalni: pomocnik archiwisty rządu gubernjalnego Benedykt Paciowski, kurator zapasowych magazynów zbożowych powiatu Święciańskiego Ksawery Wis-

niewski, Święciańskiego ratusza miejskiego — sekretarz Florjan Onoszko i powytechy Michał Łopuski, sądów powiatowych: Lidzkiego — pomocnik sekretarza Mateusz Pietruszewski i stolonaczelnik Atanazy Szukiewicz, Dziśnieńskiego archiwista Feliks Onoszko i Wilejskiego zarządcy Jan Trocholawski, Wileńskiego sądu ziemskiego: registrator Jan Hilewicz i naczelnik stołu Halil Jakobowski, sekretarz kancelarji Święciańskiego strapezego powiatowego Ignacy Puntus, polieji miejskiej — Wileńskiej dozorca kwartalowy Dawid Zabłocki i Trocki sekretarz Jan-Edward Giedzowicz, i urzędnicy kancelaryjni: kancelarji naczelnika gubernji Symon Kutowski, rządu gubernjalnego — Felician Żuk, Adolf Masalski, Piotr Markiewicz, Henryk Kiersnowski, Cypryan Zapasnik, Adam Wilejko, Kasper — Melchior — Baltazar Grabowski, Jan Syrwid, Hipolit Januszewicz, Józef Kozicz, i Stanisław Wajtkiewicz, kamery prokurora gubernjalnego Wiktor Adamowicz, kancelarji Lidzkiego marszałka powiatowego Ksawery Aleksandrowicz, Oszmiańskiego sądu powiatowego Kazimierz Haurykiewicz, opiek szlacheckich: Święciańskiej Mieczysław Antonowicz, Oszmiańskiej Antoni Jodko i Wileńskiej Leonard Anusiewicz, Oszmiańskiego ratusza miejskiego — Walerjan Bokszczanin i Felician Wierzbicki i polieji miejskiej: Oszmiańskiej Mateusz Sobolewski i Wileńskiej Stanisław Janeczowski; registratorami kolegjalnymi — sprawujący obowiązek pomocników stolonaczelników rządu gubernjalnego: Franciszek Stankiewicz i Józef Godlewski; sądów powiatowych — Wilejskiego powytechy Józef-Jerzy Drozdowicz i Oszmiańskiego naczelnik stołu Fabjan-Sebastian Rozwadowski, sądów ziemskich: Dziśnieńskiego naczelnik stołu Bohdan Szymanski i Oszmiańskiego registrator Adam Paszkowski, sekretarze assessorów stanowych powiatów — Dziśnieńskiego: Mikołaj Pietkiewicz i Klemens Hippolit Syrewicz i Wilejskiego Józef Zdanowski, Wileńskiej polieji ziemskiej — naczelnik stołu Adam Terajewicz i sekretarze: Julian Antoni-Michał Maciejowski i Nikodem-Jerzy Kierszanski, ekonom Wileńskiego zamku więziennego Stefan Assanowicz, były kurator zapasowych magazynów zboża powiatu Wilejskiego Julian-Wincenty Korsak i kancelarzyści — kancelarji naczelnika gubernji: Jan Rokicki, Józef Aleksander Pietkiewicz i Feliks Turcki, rządu gubernjalnego — Tomasz Laudanski, Adam Kaminski, Feliks-Jerzy Bielewicz, Aleksander Buzynski, Piotr Dombrowski, Kazimierz Stefanowicz, Witold Wiszniewski i Sulejman Janowicz-Czajński, kancelarji marszałków powiatowych: Lidzkiego Henryk-Jan Stankiewicz, Oszmiańskiego Józef-Aleksander Sulistrowski, Święciańskiego Michał-Józef Szwanski i hrabia Władysław-Filaksen-Felicyt Mostowski i Trockiego Agaton-Wincenty-Aleksander Karczewski, opiek szlacheckich — Lidzkiego Jan-Wincenty Polonski i Dziśnieńskiej Konstanty Fiedorowicz, sądów powiatowych — Lidzkiego Bolesław Szukiewicz, Trockiego Władysław Rutkowski i Dziśnieńskiego Bronisław Rymasz, Wileńskiego magistratu miejskiego Józef Swirski, ratuszów miejskich: Oszmiańskiego Wacław-Franciszek Jurabo i Trockiego Michał Michałowski, Wilejskiego sądu ziemskiego Marek-Artemusz Mackiewicz i Wileńskiej polieji ziemskiej — Wincenty Kudorowski, Julian-Zacharasz Wasilewski i Hipolit-Pawel Butkiewicz.

O EGZAMINACH UCZNIÓW WILEŃSKIEGO NAUKOWEGO OKRĘGU.
(Wiadomości dodatkowe).

W gimnazjum Szawelskiem egzamina odbywały się od 3-go maja do 18 czerwca.

Do egzaminów rocznych stanęło 410 uczniów, z których rada gimnazjalna promowała 344, a mianowicie: z klasy I do II 84, z II do III 78, z III do IV 86, z IV do V 47, z V do VI 31 i z VI do VII 48.

STUDJA

NAD UKRAIŃSKĄ LITERATURĄ DZISIEJSZĄ

przez
Leonarda Sowińskiego.
(Dokończenie ob. N. 66.)

Po zgonie Zygmunta III kozactwo występuje wyraźnie z żądaniem uspołecznienia własnego, domagając się prawa uczestniczenia w elekcji królewskiej. Chodziło tu o uszlacheczenie klasy posiadającej ziemię i rycerską służbę pełniającą — żądanie całkiem sprawiedliwe i zgodne z zasadą Rzeczypospolitej. Sejm kierowany pojęciem magnatów i duchowieństwa odpowiedział odmową, gotując kozaczyźnie równość innego rodzaju, na całkowitem ujarzmieniu oparta. Panowie i starostowie, nie znając pomiedzy sobą a niewolnikami stanów pośrednich, usiłowali obarczyć kozaków robocizną i służebnością, która-by ich ze stanem chłopskim zrównała. Przeciwno Zaporoziu, coraz wyraźniej podnoszącemu się na szczebel najczystszej reprezentacji kozactwa, dzwignięto kudak. Na Sejmie 1638 zapadła uchwała, odejmująca kozaczyźnie wszelkie przywileje, dochody, starszyznę, władzę sprawiedliwości. Oprócz 6,000 rejestrowych, którym dowodzić mieli Polacy, wszyscy inni porównani zostali z pospółstwem. Prawo posiadania ziemi ograniczono do trzech powiatów. Po bezskutecznym oporze Ostranczy i Huni zmuszeni byli przyjąć upokarzające warunki. Nakażnym Hetmanem został mianowany Barabasza a jeneralnym pisarzem Bogdan Chmielnicki. Po raz ostatni przed zbliżającym się wybuchem mo-

narcha (Władysław IV) przestrzegł stany sejmowe: że już czas, ażeby poprzestać ucisku na Rusi, i że należy szanować prawa i religję ludu połączonego z Polską osobnemi pakciami i wcielonego do niej jako równy do równych, wolny do wolnych. Ale panowie polscy, mając na czele prymasa, sprzeciwili się temu, i dali poznać królowi swoje stąd nieukontentowanie, że obstaże za dyzunitami. Wkrótce potem Władysław pisał do Barabaszy: „Wy jesteście rycerze, macie muszkiety i szable, a więc macie czem bronić wolności waszej; na tém polegajcie, ale nie na mnie, bo ja nie wam pomódz nie mogę.“
Zbliżamy się do granic wstępnego studium naszego, zamierzyszmy je zamknąć epoką Chmielnickiego, ponieważ czasy późniejsze nie objęte zostały widokami Ukrainińskiej literatury dzisiejszej. Tak więc, z zupełniem boleścią sercem stajemy w obliczu krwawego pobojuwiska, nie w celu odbudowania Kostomarowskiej epoei wypadków, lecz w chęci odsłonięcia wyrazu ich dziejowego i myśli pozostałej w dziedzictwie doświadczeniu narodowemu.
Sądźmy, że drogą antytezy najlepiej uścimy się z założenia naszego.
W pojęciu Kostomara i szkoły, powstania Ukrainy za Chmielnickiego było religijnem, ludowem i narodowem. Bogdan kierując trzy pomienione prądy, stanowi najwybitniejszy, epiczny wyraz całkowitego poruszenia masy powstałej. Rozpatrzmy powyższe względem każdy z osobna.
Co się tycze względu religijnego, nikt nie

zaprzeczy, że pobudki wyznania najprzeważniejsze zajęły miejsce już to pomiędzy powodami co wywołały burzę, już w samym przeświadczeniu ogółu działającego. Cecha ta znakomicie uczucia poruszenia kozackie, jeżeli w historycznym wymiarze sprawiedliwości odrywać się godzi zamiar od wykonania, niewinniając o płakane zbrocenia czynu godnością myśli, która mu przewodniczyła. Zgadając się w tym punkcie z poglądem Ukrainców, jedno tylko postawimy zawarowanie. Pomimo najdowodniejszego ucisk cerkwi i znieważanie uświęconej przez naród obrzędowości, czy nie słuszniej byłoby upatrywać w istocie rzeczy starcie się raczej hierarchie niż religijne, skoro w sumieniu mass poburzonych nie widać przejęcia się dogmatem, cechującego namaszczone duchowym charakterem porwy? W każdym razie reakcja przeciwko zamachom jezuitkim, co również poniżały wysoką ideę chrześcijańską do poziomu hierarchie potęgi, wydaje się nam najjaśniejszą stroną kozackiego wybuchu, — i gdyby nie smutne rozdwojenie pomiędzy obywatelstwem znakomitszem i resztą drużyny, rozdwojenie działane polityką patrów, to możeby i zaciej wystąpił opór kozacki na polu czynu, broniąc poważnie religji swojej i jednocześnie podając rękę innym różnowiercom, którzy w tym samym czasie zrywali się na utratę praw obywatelskich. Przerzucenie się u myśłów wytrawniejszych na łono katolicyzmu, ogłaćając kozaków z umiejętnego dowództwa, zamknęło religijną ich sprawę w zupełnem odosobnieniu, i pchnęło na kolęj fanatyzmu, oburzającego umysł potomny.

Co się tycze ludowych znamion powstania, te milion razy ogromniejszemi się zdają publicystom dzisiejszym, aniżeli były w rzeczywistości. Poruszenia kozactwa są przedewszystkiem poruszeniami stanu. Zasadnicza ich cecha doskonała przypada do wyłączonego ducha szlacheckiej Rzeczypospolitej ówczesnej, myśl nawet i pojęcie w materialną siłę przelewa szlachta: Chmielnicki, Kreczowski i inni, dobijając się szlacheckich przywilejów dla całej gromady kozackiej. Chłopi odegrywają rolę podobną do posittków tatarskich, z tą jedynie różnicą, że oprócz nadziei łupu, pociąga ich do kozactwa jedność religijnych widoków, upajająca gorączką swobody i przecucie nieokreślone doli znośniejszej, łatwe do zrozumienia, skoro w ciemieży widzieli wspólne nieprzyjacieła, a z kozakami nie wiązały ich jeszcze uciążliwe stosunki dominialne. Podobnym uczuciem natchnieni byli zrazu i kmiecie polscy, dotknięci jarzmem stanu obywatelskiego. Oczekiwał czegoś i chłop litewski, wydając kozakom włóści i grody. Lecz Chmielnicki nie dorównał nadziejom pogębnionego gminu, albowiem sam był szlachciem, a w zatardze z panami bracią poruszał tylko rozmaite sprężyny, wyłącznie myśląc o kozakach, na czele których wystąpił. Massa ludu wlekała się za płomie-nistym rydwanem Bogdana oczekiwala więcej niż dowódca dać jej zamierzał. Sam hetman, w interesie dawnego porządku dość często broczył we krwi rozhukanego pospółstwa. Wszystkie umowy jego z Polakami milczały o ludzie, wzmiankują tylko rejestrowców. Nie piszemy się przeto na jedno z opinia pisarzy podno-

Koncho kurs nauk 14-ty uczniow, kon wot dostojny attestatow. Izz nich s' prawom na ciny XIV klassa, Bogumy Gaspary, Wencicewicz Antoni, Godlewskij Antoni i Stefankewicz Juljan; priznani sposobnymi k' universitetskomu uceny 9-ty.

Izz uciadichsja w' prochy klassach, pedagogiczeskij sowetom gimnazij dostojny paragraf: Kniha i m: Izz V-go klassa Dyrtowt Gaspary i Zukowskij Osipt; Izz IV klassa Skirmont Kazimir i Sebastjanowicz Antoni; Izz III klassa Golszanski Apolinarij i Kewinskij Iwan; II klassa Iroszewicz Iwan i Janusasz Bonifacij; I klassa Karpowicz Antoni i Dymsha Iwan.

Pochwalnymi listami: Izz VI-go klassa Dowgird Iwan i Luncz Josel; Izz V-go klassa Landsberg Eduard, Petrzkewicz Osipt i Luntz Adam; Izz IV klassa Jeymics Osipt, Skirmont Iwan, Wojneko Dominik, Kudz Isidor i Pikel Francz; III klassa Delindo Ignacy, Janusasz Stanislaw i Russin Franciszek; II klassa Bawacz Jan, Lawecz Stanislaw, Kielpsz Adolf, Narutowicz Kazimir i Szymkiewicz Stanislaw; I klassa Tomkiewicz Antoni, Radewicz Napoleon, Gurjinh Michail i Wenczawskij Stanislaw.

Pochwalnym otzwyom paragrafeno 59 uczeniow. — W' Grodzieskoj gubernskoj gimnazii okonczony godiczny ispytani 7 pola. Pri ispytanih raznowremennu prisutstwowali: g. Grodzieskoj gradzanskij gubernator, d'йствиельный etatskij sowetnik Iwan Abramowicz Shtepert, preoswiescennyj episkop Izmaitij, pomocnik pocetytelja Wilenskogo uczebnojo okrugaj kiazja Aleksandra Prochorowicz Shturpskij-Shtajntow, i pocetytelnyj pocetytel Grodzieskoj gimnazii, Grodzieskoj uczebnyj predwoditel dworjanstwa Ljuzickij.

Izz 18⁹⁰ uczebnojo godu uczeniow sostojalo 290, Izz nich nagradzeny i prevedeny w' wyssie klassy:

Izz I-m klassy: Izz 50 uczeniow prevedeno w' II klassy 30, nagradzeny knigoj Lozinskij Ewgenij; pochwalnymi listami: Godlewskij Konstantin, Zubowicz Adam, woc. pans.

W' II-m klassy: Izz 56 prevedeno w' 3-ij 33, nagradzeny knigoj Marskij Ignacij; pochwalnym listom Witkowski Mieczyslaw, Smolacz Pawel; Izz III-m klassy: Izz 62 prevedeno 38; nagradzeny knigoj Lozinskij Wladimir; pochwalnymi

listom Blaziejewskij Stefan, Krzjwicznij Apolinarij, Langwagen Jwow, woc. pans.

Izz IV-m klassy: Izz 55 prevedeno 26, nagradzeny knigoj Daputa Iwan; pochwalnymi listom, Szmigira Gustaw, Mazurkewicz Konstantin woc. pans., Karny Konstantin, Izz V-m klassy: Izz 31 uceny prevedeno 14; nagradzeny knigoj Wroblewskij Sigmund, pochwalnymi listom Osipowicz Iwan.

Izz VI-m klassy: Izz 27 prevedeno 13; nagradzeny knigoj Winogradow Aleksandr, nagradzeny pochwalnymi listom Notest Isser, Shteynberg Aleksandr.

Izz VII klassy: Izz 11 uceny poluchili attestaty s' prawom na ciny 2, ne ekzamenowawsja pri dostupeniji w' universitet 2, bezprawa 1, swidtelstwami 6.

W' Pinskij gimnazii ispytani prodljalisja s' 3-go — po 23 juna; 24 je soverseht torzestwennoj akty, na koem za otlicznye uspechi i blagoprawe nagradzeny knigami i pochwalnymi listami, sablujucije uceniki: II klassa Krulnikowski Wladislaw i Moajwa Edmund, — III-go klassa Orda Eduard IV-o klassa Leszewicz Norbert — V-o klassa Sikowski Wladislaw. Pochwalnymi listami nagradzeny: I-o klassa Piguta Boleslaw, Makarewicz Nikolaj, Makarewicz Pawel; II-o klassa Lozowski Juljan, Nemorsanskij Marijan, III klassa Ostromeckij Ksawery, V klassa Sypinskij Napoleon, VI klassa Sanocki Rafail.

Krom' togo za postojno otlicznoje powedenie i chorosie uspechi nagradzeny slowesno pochwalom I-go klassa Dombrowskij Antoni, Soliczew Wladimir, Kurjwicznij Wladislaw, Gorjacz Osipt, Luncz Josel, Chodorowicz Antoni, Seljickij Apolinarij, Soliczew Nikolaj, Klonowski Apolinarij, Moroz Eduard, Domanowski Boleslaw, Podgurskij Iwan i Kurjwicznij Eduard; II klassa, Dombrowskij Genrich, Malinowski Ksawery, Sypinskij Ipolit; III klassa Mlynskij Stanislaw, Glin'skij Antoni, Polonskij Brunon; V klassa Matusewicz Petrz i Blashkewicz Iwan i VI klassa Palewskij Wadley. W' zakljucenije akty pročitany byl spisok uczeniow prevedennyh Izz nich klassow w' wyssie, Izz nich dostojno prevedeno: Izz I w' 31 uceny, Izz II w' 31 klassy 17, Izz III w' 14 klassy 14, Izz IV w' 14 klassy 8, Izz V w' 6 klassy 6, Izz VI w' 7 klassy 6 uceniow.

Ukonczylo kurs nauk 14-tu uczeniow, którzy wszycy otrzymali attestaty, a w' tej liczbie z prawem na rangę do XIV klassy: Kontrym Nikodem, Węgekiewicz Antoni, Godlewski Antoni i Stefankiewicz Juljan; uznano za zdolnych do nauk uniwersyteckich 9-ciu. Z uczących się w innych klassach, przez gimnazjalną radę pedagogiczną uznani zostali za godnych promocji i otrzymali w nagrodę: Książki: z V klasy Cyrtowt Kasper i Zukowski Józef; z IV klasy Skirmunt Kazimirz i Sebastjanowicz Antoni; z III klasy Holszanski Apolinarij i Klewinski Jan; z II klasy Jaroszewicz Jan i Janusz Bonifacy, z I klasy Karpowicz Antoni i Dymsha Jan. Listy pochwalne: z klasy VI Dowgird Jan i Lunc Josiel; z klasy V Landsberg Edward, Pietrzkiwicz Józef i Lutyk Adam; z klasy IV Zejmics Józef, Skirmont Jan, Wojneko Dominik, Kudz Isydzor i Pikel-Franciszek; klasy III Delinde Ignacy, Janusz Stanislaw i Russin Franciszek; klasy II Bawacz Jan, Lawecz Stanislaw, Kielpsz Adolf, Narutowicz Kazimirz i Szymkiewicz Stanislaw; I klasy Tomkiewicz Antoni, Racewicz Napoleon, Hurezyn Michal i Węclawski Stanislaw. 59 uczniow otrzymalo pochwalne wzmianki. — W' Grodzieskiem gimnazjum gubernjalnem egzamina roczne ukonczyly sie 7-go lipca. Pri egzaminach roznozasow obecnymi byli: J.W. Grodzieski gubernator cywilny, rzeeczywisty radca stanu Jan Szpejer, przewielebny biskup Ignacy, pomocnik kuratora Wilenskogo okregu naukowego ksiadz Szarynski-Szymmatow i kurator honorowy gimnazjum Grodzieskiego, marszalek powiatowy Lachnicki. W roku szkolnym 18⁹⁰ bylo uczniow 290, z ktorzych otrzymalo nagrody i promocje do klass wyzszych: W klassie I: z 50 uczniow, otrzymalo promocje do kl. II 30-tu, nagrodzeni zostali: ksiadzka—Lozinski Eugenjusz; listami pochwalnymi—Golejewski Konstanty, Zubowicz Adam, wych. pensjonu. W klassie II: z 56 otrzymalo promocje do 3-iej 35, nagrodzeni zostali: ksiadzka Marski Ignacy, listami pochwalnymi—Witkowski Mieczyslaw, Smolacz Pawel; pochwalną publiczną Gorlewski Leon. W klassie III: z 62 otrzymalo promocje 38; wziewli w nagrodę, książkę—Lozinski Wladyslaw; listy pochwalne — Blaziejewski Stefan, Krzywicki Apolinarij, Langwagen Jakob wych. pensjonu.

W klassie IV: z 55 otrzymalo promocje 26; nagrodzeni: ksiadzka — Daszuta Jan; listami pochwalnymi — Szmigira Gustaw, Mazurkewicz Konstanty wych. pens., Karp Konstanty, pochwalną publiczną Oze Jan uczen pens.

W kl. V: z 31 uczy otrzymalo promocje 14; w nagrodę otrzymal książkę—Wroblewski Zygmunt, list pochwalny—Osipowicz Jan.

W klassie VI: z 27 otrzymalo promocje 13; książkę otrzymal Winogradow Aleksander, listy pochwalne—Notes Isser, Sztajnberg Aleksander.

W klassie VII z 11 uczniow otrzymalo attestaty z prawem na rangę 2, prawo wejścia do uniwersytetu bez egzaminu 2, bez prawa 1, swiadectwa 6.

— W gimnazjum Pinskiem egzamina trwaly od 3 do 23 czerwca; 24 odbył się akt uroczysty, na którym za odznaczające się postępy w naukach i dobre obyczaje otrzymali w nagrodę książki i listy pochwalne uczniowie następujący: książki—klasy II Krótkowski Władysław i Molawka Edmund; klasy III Orda Edward; kl. IV Leszkiewicz Norbert; kl. V Sikorski Władysław; listy pochwalne—kl. I Piguta Boleslaw, Makarewicz Mikołaj, Makarewicz Pawel; kl. II Łozowski Jan, Niemorsanski Marjan; kl. III Ostromecki Ksawery; kl. V Supiński Napoleon; kl. VI Sanocki Rafail. Nadto za wzorową obyczajność i dobre postępy w naukach otrzymali słowne pochwały: z kl. I Dombrowski Antoni, Solncew Włodzimierz, Kurzyniecki Wacław, Horwicz Józef, Lipko Józef, Chodorowicz Antoni, Sielicki Apolinarij, Solncew Mikołaj, Klonowski Apolinarij, Moroz Edward, Domanowski Boleslaw, Podgórski Jan i Kurzyniecki Edward; kl. II Dombrowski Henryk, Malinowski Ksawery, Sniezko Hipolit; kl. III Mlyński Stanislaw, Glin'ski Antoni, Polonski Brunon; kl. V Matusewicz Piotr i Blaszkiwicz Jan i kl. VI Palewski Tadeusz. Pod koniec aktu przeczytana była lista imienna uczniow, którzy otrzymali promocje, a w tej liczbie z klasy I do II uczniow 31, z II do III 17, z III do IV 14, z IV do V 8, z V do VI 6 i z VI do VII 6 uczniow.

W roku szkolnym 18⁹⁰ bylo uczniow 290, z ktorzych otrzymalo nagrody i promocje do klass wyzszych: W klassie I: z 50 uczniow, otrzymalo promocje do kl. II 30-tu, nagrodzeni zostali: ksiadzka—Lozinski Eugenjusz; listami pochwalnymi—Golejewski Konstanty, Zubowicz Adam, wych. pensjonu. W klassie II: z 56 otrzymalo promocje do 3-iej 35, nagrodzeni zostali: ksiadzka Marski Ignacy, listami pochwalnymi—Witkowski Mieczyslaw, Smolacz Pawel; pochwalną publiczną Gorlewski Leon. W klassie III: z 62 otrzymalo promocje 38; wziewli w nagrodę, książkę—Lozinski Wladyslaw; listy pochwalne — Blaziejewski Stefan, Krzywicki Apolinarij, Langwagen Jakob wych. pensjonu.

W klassie IV: z 55 otrzymalo promocje 26; nagrodzeni: ksiadzka — Daszuta Jan; listami pochwalnymi — Szmigira Gustaw, Mazurkewicz Konstanty wych. pens., Karp Konstanty, pochwalną publiczną Oze Jan uczen pens.

W kl. V: z 31 uczy otrzymalo promocje 14; w nagrodę otrzymal książkę—Wroblewski Zygmunt, list pochwalny—Osipowicz Jan.

W klassie VI: z 27 otrzymalo promocje 13; książkę otrzymal Winogradow Aleksander, listy pochwalne—Notes Isser, Sztajnberg Aleksander.

W klassie VII z 11 uczniow otrzymalo attestaty z prawem na rangę 2, prawo wejścia do uniwersytetu bez egzaminu 2, bez prawa 1, swiadectwa 6.

WIADOMOŚCI ZAGRANICZNE. POGLAD OGOLNY.

Sprawa jednoscii wloskiej coraz bujniej rozkwita; mimo zaręczenia i powszechną wiare, że lud neapolitański w odległych, zwłaszcza od stolicy, obwodach niedostępnym wyższym pojęciem dobra ojczyzny wloskiej, że pograżony w ciemności, obojętnym zostanie na to potężne dziejowe wstrząśnienie półwyspu, synowie Kalabrii odgadli rozumem i poczuli sercem, że najpożyteczniej jest pod względem zamożności, najmiliej pod względem wewnętrznych pociel, kiedy dzieci jednej matki na spólniej ojcowiznie pracują i kiedy zawód życia ręką w rękę w miłości i zgodzie przebiegają, kiedy w dniach burzy lub napaści zjednoczonymi siłami wrogowi stawiają czoło, a jednoscia silni, nigdy szukając obędy pomocy nie ujrza się zmuszonymi. Dotychczasowe opisy etnografow wystawiały lud neapolitański, z przyrodzenia dzikim, na najniższym szczeblu umysłowego rozwoju stojącym, kamiennym, ale skazonym, zabobnym, na wszystko, co jest wyższym i szlachetniejszym objętnym, i do bałwochwalezkiej czci władzy wdrononym. Wyobrażenia, jakie Europa utworzyła sobie o wiejskiej neapolitańskiej ludności, zaczerpnięte są z tych potwarzy, jakie-

mi Napoleon I miał zwyczaj okrywać te plemona, które nie biegły ze skwapliwoscia podać karku pod jego jarzmo. On to oczernił w oczach swiata tę ludność, która ze wstrętem na Francuzow, jak na odstępcow od wiary, jak na burzycielow tronow i na ciemięzcow swej ziemi patrzyła, a wierna wyssanym z mlekiem zasadam, ani Ojca ś., ani króla Burbona zapomnieć niemogła. Listy Napoleona I do brata jego Józefa, na którego głowę, cierniową neapolitańską koronę był włożył, są szeregiem, albo najzawziętszych oskarżeń albo krwawych wyrokow, skazujących całe rodziny na rozstrzelanie i całe osady na rabunek i pożogę. Zdawało się, podług wyrazow wielkiego zdobywcy, że górale neapolitańscy są to dzikie, krwią dyszące potwory, do których piersi, prócz kuli, nie przemieć nie zdoła. Naprózno Józef zaklinał i błagał o wstrzymanie krwawych rozkazow, o zostawienie mu nieco czasu, aby drogą łagodności i przekonania mógł rozżalone serca ludu ukoić; okrutne wyroki jedne za drugimi jak pioruny spadały, a ogniste głoski potępienia, w jakich były pisane, odejmując życie, piętno hańby na ofiarach zostawiały. Od owych to czasow Europa nauczyła się sądzić o całej ludności stałego ładu królestwa Obojga Sycylii, albo z tych dalekich i przebrzmiałych wspo-

mnień Napoleońskich przesładowań, albo z mieskiego motłochu stolicy, spłodzonego w usługach najpodejrzliwszej, najniesumiennejszej i najokrutniejszej pod słońcem policji. Zdawało się przeto, że głos Garibaldiego, tak łatwo przenikający serca wszystkich Włochow, odbije się bez echa od zdziżczalych piersi góralskich, że tak dostępne dla każdego pojęcie jednoscii wloskiej, nie rozjaśni się w ciemnych i zabobnem zbalamuconych głowach, a jednak doświadczenie co innego okazało. To plemie, którego praojcowie w zamierzczeliej starozytnosci, zdumiewającą bystrością umysłu i czulością serca słynęło, plemie, którego zaletom, broniąc go od uciskow Verresa, Cycero dosyć nadziwić się nie umiał, natychmiast pojęło i całą mądrość zamiaru Garibaldiego, zlania Włoch w jedną calość i całą wzniosłość bohaterskiego serea, które wierzy, że ręce wloskie wystarczą na wywalczenie swobody ojczystej. Zaledwie Garibaldi, Bixio, Medici, Cosenz stanęli na Kalabrijskiej ziemi, wnet górale zbiegli ze swoich szczytow, oddając się pod rozkazy wodza, wnet miasteczka ogłosily powstanie i, dając najbliziej do celu, uznały dyktaturę Garibaldiego. Wieść, zwiastunka wyzwolenia, przelatuje z dzwonnicy na dzwonnice i spaja obwody w jeden związek; już, podług ostatnich wiadomosci,

władza Garibaldiego uznana w Avelino o pół siódmiej tylko mili od Neapolu. Kalabrija, Bazylikata, Kapitanat, Apulja, już prawie wojsk królewskich nie mają; zgubnym dla sprawy królewskiej przykładem już żołnierze albo broń rzucają, albo, co gorsza, całymi półkami na stronę dyktatora przechodzą. Odstępstwo chorągwi przestało być poczytywane we Włoszech południowych za hańbę, coż więc żołnierza w karbach wierności utrzymania? Musi być położenie Franciszka II zrozpaczone, kiedy własni jego generałowie radzą mu z kraju ustąpić, snadź aby oszczędzić boleści patrzenia własnymi oczami na walący się tron swych przodkow. Dotąd król tej rady nie przyjął; oświadcza, że do ostatniego bronić się w stolicy będzie, a jeśli go tu szczęście zdradzi, uda się do Gaety i tam, otoczony wojskiem bawarskiego i szwajcarskiego zaciągu, albo drogę życia przeda, albo utworzy sobie powrót do przyszłego odzyskania władzy. Dotąd, o ile ostatnie wiadomosci sięgają, taki jest stan rzeczy w Neapolitańskiem. Garibaldi ma czas przed sobą, spieszyć się nie potrzebuje, sprawa jego nie jest sprawą chwilowego zapalu, naród ją poślubił, przeniknęła ona w sam rdzeń jego życia; z każdym dniem potęga jej rośnie, może nakoniec dojść tego, czego najgoręcej pragnie-

szących sławnego hetmana na przywódzcę spraw ludowej. Sprawa ta była narzędziem a nie celem w szlacheckiej dłoni jego. To też widzimy, że pomimo klęsk najdotkliwszych, szlachta nie przestaje polegać na Chmielnickim, pojmując doskonale, że zatory jęj nie dopuści wyłączonej zasady kozackiej. Jeżeliby hetman zamierzył nasładować rewolucyjny zawód Masława albo Szczerbego, jeżeliby w założeniu polityki swojej postawił obywatelstwo ludu całego: natenczas inny charakter miałyby sprawa kozacka, z innymi występowałyby przyczynnami i do odmiennych następow doprowadziłyby sprawy powszechna. Kozacyzna, w podobnym razie, nie widziałaby żadnej korzyści w porozumiewaniu się z królami i kanclerzami, sprzecznie z ówczesnym duchem Rzeczypospolitej: gdzieindziej bowiem czekała ją pomoc braterska przeciwko knowaniom Jezuitow i panow polskich. Lud, podniesiony myślą społeczną, nie zamykałby się w fanatycznych obrębach wyznania i plemienności; dzieła jego nie byłyby huraganem zagłady, pozabawionym wszelkich pierwiastkow organizacyjnych; a przyszłość wydałaby owoce inne niż koliszczyzna. Powtarzamy więc po raz jeszcze, że powstanie kozakow było społecznym, lecz nie ludowym a kozackim wyłącznie; przez lud a nie dla ludu, potęgą jego a nie zasadą wojowali kozacy. Sam Bogdan najmniejsz zasłużył na przewagę chłopca, którą mu w uniesieniu hetman Potocki w twarz cisnął, a późniejsze metamorfozy starszyny kozackiej dalekie są od myśli stawianej w założeniu zatory ówczesnej (1). Nie możemy właściwiej

zamknąć ten ustępk, jak przytaczając wyrazy znakomitego historyka naszego: „Rzecz ludu uchylona, przez kozakow nawet na bok odłożona, jak przez szlachtę w przepaść parta. Lud jak polskiej tak ruskiej mowy ujrzał, że idzie tylko o kozackie swobody i prerogatywy. Naczelnik tej milicji szlacheckiej, jeśli zrazu ze swymi stronnikami siłę kozacką w ludzie upatrzył, powodził mniemań i przesadow niesiony, w poruszeniu wyłącznem, sam przez się nie mógł sprawie nadać dosć szerokiego, a ludzkosc obejmującego kierunku. Przyjął starostwo, na sposób jak one senatorowie i dostojniki rzeczypospolitej za zasługi otrzymywali, a jego starostwo miało być nadal hetmanstwa kozackiego stałym opatrzeniem. Tym sposobem sprawa ludu co mogła szlachecką rzeczpospolitą zniszczyć, przeobrazić, przyćmiła się i znikła z widowni wielkich wypadkow: została tylko kozacka, kozakow pomnożonych w powodzi zaniedbanej sprawy ludu wraz z Chmielnickim ponurzonych, w niej tonących: a gdy rwała się do brzegow szlacheckich, o szlachecki opierała się żywiol, Chmielnicki wiernie powodował (2).” Z kolei wypada nam mówić o cechach narodowych powstania. W tym względzie Ukraińscy pisarze grzeszą niedokładnym pojęciem wyrazu. Nie każdy czyn narodu, chociażby miał znamię zbiorowosci, nazwany być może

narodowym. Takie z nich tylko mogą mieć prawo do rzeczonego nazwiska, w których wynurzają się jeśli nie wszystkie, to przynajmniej większa część elementow składowych życia narodowego, jako to: religja, język, obyczaj, prawo, oświata, towarzyskość i t. p. Nie dość tego: ażeby wojna zasługiwała na imię narodowej, należy przypuścić kardynalną sprzecznosc pomiędzy zasadami stron obu i nacisk systematyczny jednej na drugą. Co się tyczy poruszen kozackich, w podstawie ich nie dostrzegamy sprężyn podobnych. Pp. Kostomarov i Kulisz sami przyznają, że w stosunku Polski do Rusi nie widac wyrozumowanego systematu gnębiecia. Ważniejsze kwestje narodowego życia pozostały nawet nietknięte. Widoczne jest tylko gwałcenie prawa ze strony indywiduow postawionych na wynioslejszym szczeblu społecznym. Wysoki panow, nadużył starostow i wojska, niewczesny przelityzm towarzysstwa Jezusowego, te były istotne powody ponawiających się wybuchow. Wprawdzie ustawiczne powtarzanie się fatalnych nadużyc obmierziło w oczach Rusinow cały naród, w imię którego znieważano część ich i religijne uczucie: lecz to było obłędem najopłakaniem pod względem następow, ponieważ unicestwiała możliwość solidarnosci wszelkiej ze szlachetniejszą polową rzeczypospolitej. Skoro lud polski zanawał, że w oczach kozactwa wszystko co przypomina Lacha traci ohydą i wywołuje nieochylną zagładę, nie mógł bez haniebego odstępow rzucić się w objęcia myśli kozackiej, — a w tej nieruchomosci pomiędzy szlachty i nożem band Chmielnickiego

objawił nucznie narodowe stokroć wzniolejsze od tego, jakie przewodniczyli wicherze Ukraińskiej. Tak więc powstania Chmielnickiego nie uważamy za narodowe: jest ono, jak powiedzieliśmy, hierarchicznym, społecznym, domowym, a przechodząc na pole sprawy plemiennej, nie tylko że się nie upożęnia moralnie, lecz podkopuje najgubniej rozleglejszą podstawę własną. Oto jest wszystko, co powiedzić możemy o zatardze kozackiej. Spodziewamy się, że historyczna idea nasza wyraźnie prześwieca w wykładzie rzeczy. Nie odmówiliśmy uznania i temu co dopatryliśmy prawdziwie pięknego w sprawie kozackiej. Pragnęlibyśmy, ażeby pisarze Ukraińscy z podobną bezstronnością potępiłi w niej to, co surową naganę wywołać winno. Była pomiędzy nami zatarga religijna, społeczna, a może i narodowa. Ostatnia usunęły wypadki późniejsze; pierwsza uchylona została wyrozumiałością braterską wiek cechuja; a co się tyczy kwestji społecznej, wszystkich nas bez różnicy dwa odznaczają sztandary: jeden z nich, promienny, gromadzi postępowych przyjaciol reformy, drugi, powiewający w mroku, osłania garstkę wstępcznikow, co nie umieją zapominać a uczyć się nie chcą. Zaopatrzony probierzem przeswiadczeniem, możemy obecnie przystąpić do rozbioru znakomitszych utworow literatury Ukraińskiej. *Leonard Sowiński.*

(1) Nierównie chętniej przychylamy się do zdania nie-

(2). Polska, Dzieje i Rzeczy jej. T. III. 143.

nie, że opanowanie dla jedności włoskiej królestwa, bez rozlewu bratniej krwi skuteczny. Coraz wyraźniej wychyla się z po za dyplomatycznego chmury ten pewnik, że Włochom w urzędzeniu ich doli nikt przeszkadzać nie będzie. Zwolna, stopniowo ale tem silniej, to zrazu niepojęte dla Austrii postanowienie Europy, przeszło w sumienie narodów; cokolwiek atoli bądź, to jest niezawodna, że przyszłość Półwyspu dziś od Garibaldiego i od Wiktora-Emmanuela zależy. Włochy stanęły na tém tajemniczym rozdrożu, którego wybor od łaski Bożej tylko zależy. Nieprzebita dla wzroku ludzkiego pomroka zakryte są ostateczności tego dwoistego rozdroża. Wiktor-Emmanuel, Cavour, Ricasoli i Farini, którzy obumarli ojczyznę włoską z grobu podnieśli, nowem życiem natchnieni i, ku zdumieniu świata, tak wysoko podnieśli, że uszczęśliwione jej dzieci wierzyć nie mogli, iż najmilszą matkę w takim blasku majestatu i potęgi oglądają. Owóż król, co przy pomocy tego triumwiratu, takich cudów dokazał, widząc, że mu już nie zbędzie na środkach wyzwolenia jęczących jeszcze pod obcym jarzmem krajów włoskich, chciał dokonać tego w owym czasie, kiedy siły jego spożętniejsze, kiedy wojsko podwoi się lub potroi, kiedy skarby i zbrojownie będą pełne, kiedy nakoniec rozprzeżenie Austrii dojrzeje tak, aby w jednej wyprawie, z niezawodną nadzieją skutku, dokonać wielkiego dzieła. Dla tego też przedsięwzięto na wielki rozmiar wszystkie najwytworniejsze ulepszenia. Skarb, flota, wojsko, sądownictwo, oświecenie były przedmiotem najpracowitszych usiłowań rządu piemonckiego; w krajach lubo jednego pochodzenia, wiarę, języka, ale od tylu wieków przemocą rozdanych, już to samorzutnym biegiem rzeczy, już obcą władzą, rozkrzewiły się przeróżne ustanowienia, będące z sobą w rozdzwiku; należało więc natychmiast zacząć od przyprowadzenia ich do równowagi, od nastroszenia rządowego zegaru w ten sposób, aby już na przyszłość wybił godzinę jednostajnego porządku i zgody. Na tém pełnym znoju, lecz i trwałej zasługi polu, pod ojcowskiem berłem Wiktora-Emmanuela, rozpoczął Piemont swą drogę, ale we Włoszech był mąż inny wielkiego serca, proroczego umysłu i dzielnej ręki, dla którego ta droga zdawała się zbyt długa, którego czułość znieść nie mogła, a wówczas, kiedy w państwie Piemonckim zasadzane i pielęgnowane latorośle ustanowień społecznych, krzewić się i rozwijać będą, na dwóch kończynach włoskiego półwyspu, szalała burza Burbońskiej wściekłości, albo zabijała zaraza mroowego austriackiego powietrza. Mąż ten, Józef Garibaldi, rozmowi przed wszechmocnymi rozkazami serca umilknąć kazał i potęgą jasnowidzenia, zbadawszy skrytości dusz włoskich, z garstką nadludzkiej, jak sam młodzieży, rzucił się na wyzwolenie dziewięć-miljonowego królestwa i blizkim jest dokonania tego, co tylko za widziało rozmarzonej wyobraźni poczytywać było można. Te tryumfy, w obozie Cavoura z wdzięcznością przyjmowane, świeciły tęczowym blaskiem najszczęśliwszej dla Włochów przyszłości, byłoby je w czas powsięgnąć i nową z Nieba zesłaną potęgę z dotąd wywalczoną skojarzyć. Radowała serce Wiktora Emmanuela ta blizka przyszłość, w której urządziwszy wojsko swoje choćby na tych zasadach, na jakich ks. rejent wojsko pruskie postawił i, stanowiący na czele półmiljonowych zastępów, mógłby wskazać mieczem, przelęknym Austryjakom drogę powrotu do Niemiec. Lecz, aby to ziszczyć, dwa warunki są niezbędne. Oto, aby Garibaldi po zupełnym opanowaniu neapolitańskiego, miecz swój ustóp Wiktora Emmanuela złożył i aby Mazzini wyrzekł się tej dumnej myśli, że zdolniejszym jest od Wiktora Emmanuela, do wskrzeszenia włoskiej ojczyzny. Na pierwszej drodze wszystko jest jasne i, jak rachunek, niemylny; na drugiej, początek świetny, ale dalszy na niej postęp mgłą przyciemniony, burzami brzemienny, może bezdenno otchłan ukrywać. Francja i Anglja, które dotąd najwięcej dla sprawy włoskiej zrobiły, pierwsza siłą oręza, druga wypowiedzeniem publicznego prawa, na którym, jak na granitowej podstawie, opiera się cała przyszłość półwyspu, Francja i Anglja zapatrują się na przyszłość włoską z dwoistego i różnego stanowiska. Anglja pragnie, aby Włochy były silne, samoistne i żadnemu obcemu wpływowi nieuległe; Francja chciałaby, aby jej głos na zawsze tam przeważał. Anglja, przewidując, że doraźne wyzwolenie jest niepodobnem, wolałaby, aby Austrija jeszcze do jakiegoś czasu Wenecję zatrzymała, nie pozwalając tem samem zapanować wyłącznie Francji przewagą rad swoich nad Wiktorem Emmanuelem. Francja lubo zapewnia, że w razie rzucenia się Włochów na Wenecję, oręza na Austrię nie podniesie, siłą rzeczy pędzona wytrwać nie zdoła; ale w tym ostatnim razie ileż się krwi poleje i choćby nakoniec ojczyzna włoska zwycięsko

z tej śmiertelnej walki wyszła, wyjdzie z niej tak głębokimi ranami okryta, tak bezsilna, tak wyczerpana, że nawet pod błogostawieniem swem niebem, pod ożywczym tchnieniem uzdrawiającego powietrza, długo bez oparcia się na obcym ramieniu na drodze postępu pójść nie będzie mogła. Ta światodziejowa zagadka, co Garibaldi po obaleniu neapolitańskiego tronu uczyni, czy za głosem Wiktora Emmanuela pójdzie, czy unieść się rozhułkanemu potokowi mazzinizmu dozwoli, wkrótce rozwiązana zostanie. Bogdajby na najlepszą dolę ludzkości!

WŁOCHY.

PIEMONTE. Mediolan, 20 sierpnia. Wszystkie myśli i spojżenia skierowane są na Włochy południowe, gdzie nasi synowie i bracia toczą olbrzymią walkę za niepodległość ojczyzny. Za każdym mgniemienia telegrafa, podwaja się bicie serc naszych, od czasu, kiedy wśród nadziei nowych zwycięstw i radości nowych tryumfów, długą wstęgą krwi czerwieni się na widnokręgu i zapowiada nowe ofiary. Dotąd niewiadomo z pewnością ilu Lombardów zabito, lub raniono w bitwach pod Calatafimi, Palermo i Milazzo, ale to pewna, że wiele zamek krwi przelano, wiele drogich istnień przecięto rękami Włochów, walczących obok najemników, wspierających dynastję Burbonów. Nie można dosyć opłakać tego nieszczęścia, że wojsko włoskie broczy się krwią bratnią, że żołnierze włoscy biją się z zaciętością przeciwko wolności włoskiej, wówczas kiedy ta krew powinna płynąć na dolinach lombardzkich, obok mężnych zwycięzców pod Palestro, Magenta i San-Martino. Niewiadomo czy wojsko neapolitańskie zerch wytrwać w tej bezbożnej wojnie, ale to pewna, że bohaterowie z pod Varese, Palermo i Milazzo nie cofną się przed najzaciętszym oporem; tymczasem dla zasilenia dziesiątkowanych przez działa i kartacze neapolitańskie szeregów, mnóstwo młodych ochotników są w gotowości do odpłynienia. Nie potrafię powiedzieć, ile wyszło odrębną drogą od zaciągów po komitetach, ani wiele tysięcy dostarczyły inne miasta lombardzkie, a mianowicie Pavia, Brescia, Bergamo i Como.

Darom krwi, towarzyszą dary pieniężne. Każde miasto, każda osada, aż do pojedynczych chatup, zbierają i posyłają pieniądze do Sycylii. Stowarzyszenie jednoczenia Mediolańskiego, złożone z ludzi prawdziwie liberalnych i niezależnych, którego spójżaniem było tak skuteczne do przedpłat na *miljon strzelb*, że zebrano i wręczono deputowanemu Bertani więcej niż 84,000 fr., a teraz toż stowarzyszenie trudni się, przez pośrednictwo litoskich, niewiast lombardzkich, zbieraniem przewiązek i szarpi dla ranionych. P. Laura Montegazza-Solera, znana z wielu dowodów patriotycznego zapędu, umyśliła rozprzedać kokard narodowych, po cenie jednego lira; niema tygodnia, aby nie urządzono jakiej zabawy, jakiego koncertu na korzyść Sycylii. Lud Lombardzki, tak żywo spójżający ze sprawą narodową, nie omijający ani jednego zdarzenia, bez okazania tego uczynkiem, daje teraz pelen zasług przykład patriotyzmu, znosząc gromadnie swój grosz wdowi dla Sycylii. Należy pamiętać, że przez lud rozumie, mieszczan, duchownych, przemysłowców, kupców, rzemieślników, gminy miejskie i wiejskie, tylko wysoka szlachta, chociaż bardzo bogata, okazuje się obojętną. Nazwiska wielu książąt, margrabiów i hrabiów nie znajdują się na tej patriotycznej liście, wiadomo zaś, że wpisani w bractwo sanfedizmu, posyłają pieniądze Ojcu św., jak niedawno jeszcze poświęcali krocie na dziękczynny kościół wiedeński. Mimo to wszystko lud lombardzki, rozsądny i umiarkowany, nie dopuszcza się żadnych gwałtowności; przestaje tylko na tém, że palcem pokazuje poczciwych biedaków, którzy ochotą do ofiar zawstydają wstecznych bogaczy. Lud wenecki, trydencki iistryjski nie ustępuje lombardzkiemu. Obliczono, że dotąd więcej niż 5000 Wenečan udalo się do Sycylii. Verona, Vicenza, Udino i Capo d'Istria, a nawet ślony z wierzności Tryest, chociaż przywalone nędzą, strzeżone przez austriacką policję, wysłały nie jeden tyśiąc franków do Sycylii i teraz Wenecja, Padwa i Trewiza zajęte są zbieraniem darów w pieniądzu, przewiązkach i szarpi dla ranionych, w ostatnich bitwach. Austrija czując, że jej ostatnia godzina dobiega, przekonana, że już długo nie zachowa swoich włoskich posiadłości, objawia swą bezsilną wściekłość przez nowe okrucieństwa, nowe uwięzienia, nowe wygnania. Wiedząc o istnieniu 100 komitetów narodowych, nasyła wszędzie swych agentów, odpięczętuje listy, usuwa własnych urzędników, wyprawia na wygnanie na oślep i bez sądu, zachęca sanfedizm, więzi, kępuje, dreczy w najrozmaitszy sposób te nieszczęśliwe strony; ale nie nie odkrywa, nie dowiaduje się niczego; bo Wenecja, trydenckie i Istria poprzysięgły, że chcą być wolnymi i niepodległymi, pod czystą i wstawioną chorągwią sabaudzką. Aby ukarać ten ślub gorący i powszechny, rząd austriacki wyszukuje sposobów do uczynienia coraz cięższą dolę tych krajów. Donoszą, że znowu wiele osób uwięziono w Weronie, Trydencie i Chioggia. Pelen znaczenia objaw, zdarzony w Tryescie, kiedy chór za brzmiał pieśń: *Sividesi il Leon de Castiglia* (Ernani) dał powód do uwięzienia wielu obywateli, których *Diavoletto* i *la Sforza*, dzienniki zaprzędane absolutyzmowi i stronictwu arcywstecznemu, nazwali wierzycielami, lub złe myślącymi.

Nie potrafię odmalować, w dostatecznych barwach, nędy i poniżenia Wenecji, nie mówiąc już o innych miastach zamienionych niemal w cmentarze. Wielki plac św. Marka, który, w tej porze roku, przedstawiał widok, zawsze nowy, zawsze zajmujący, zakłady złotnicze, jaśniejące świetnymi wyrobami, wielki kanał, przerywany

tyśiącem gondoli, wszystko znikło, wszystko jest nieme, puste, jak gdyby anioł śmierci tedy przeleciał. Kawiarnie i przechadzki są bezładne, większa część sklepów zamknięta; teatry milczą; żywość i weselość uciekły z młodzieńcami, którzy tysiącami poszli żyć pod łaskawcem niebem, albo zaciągnęli się pod chorągwie wodza walecznego, ucziwego i narodowego generała Garibaldi.

Nie będę powtarzał ucisków, ciężarów, udręceń cielesnych i umysłowych, jakich doświadczały i doświadczają te nieszczęśliwe kraje. Od Villafranca ich położenie majątkowe pogorszyło się do niezniesienia. Własność ziemska, z powodu podatków, dostarczeń, pożyczek, zniszczeń wojskowych, poborów, niepogody, przyszło do tego, iż ginie w licytacjach rządowych, nie wzdając, skąd dobyte grosza na opłatę podatków oraz wrastających i na opędzenie nieuchronnych potrzeb. Handel leży odtogiem, dla niepewności co będzie i zniknięcia z obrotu pieniędzy; oraz z powodu nowych komor celnych na Mincio, które zmniejszyły o dwie piąte przywóz do Wenecji, a wywóz o trzy czwarte całości roku przeszłego. Przemysł ledwo żyje, nieotrzymując żadnych poruczeń, rękodzielnie są zamknięte, bankrutwa liczne, a nędzą najwyższa. Zniknięcie zbytku, zaniebdanie mąd wtrąciły w niedostatek mnóstwo robotników, którzy z nich żyli. Zwinienie wielkiej weneckiej zbrojowni rzuciło na bruk więcej 1,000 wyrobników. Samowolne wygnania, przesładowania, prawo o podejrzanym, prawo o służbie przymusowej w karnych, wojskowych rotach, zmusiły do wychodztwa więcej niż 60,000 osób, zdarzenie okropne i niemające przykładu w rocznikach dziejowych.

Rząd austriacki, któremu, co do dzikości, chyba jeden neapolitański sprostak, w chciwości nie ma sobie równego; rzeczywiście, gwałcąc pakt, zaskwestrował nie tylko dobra wszystkich wychodźców, ale nawet i tych, którzy za urzędowymi pasportami przebywają za granicą. Nie przestając jeszcze na tych potwornościach, ogłosił, że rodziny lub gminy będą obowiązane do opłaty tak wojskowych za nieobecnych popisowców, postanowienie oburzające, przeciw któremu wszystkie rady gminowe przygotowują teraz protestację. Nadto, inny rozkaz każe wracać do kraju weneckiego wszystkim dzieciom, wychowywanym za granicą, choćby za uprzednio wydanymi pasportami, pod groźbą wielkich grzywien od rodzin, do których należą. Nakoniec, rząd obmyślił nowe łupieżstwo, pod nazwą wznowienia praw feudalnych. Wielka liczba właścicieli ziemskich jest w obawie widzenia się wyzutą z dóbr oddawna posiadanych, bądź drogą spadku, bądź kupna, pod tym jednym pozorem, iż rząd przypuszcza, że każdy majątek musiał być w związku feudalnym z jakąś ojcowizną, t. j., że ponieważ w wiekach średnich każdy lennik, własności zaś czysto dziedzicznej nie było, musiał na rzecz pana zwierzonego spełniać czy służbę osobistą, czy składać mu jaką daninę, największa zaś część udziałnych księstw, margrabstw i hrabstw i t. d. znajduje się dziś w rękę rządu, przeto skarb austriacki, wskrzeszając dawno wygasłe należitości feudalne, bez względu na to, że te z zmianą społeczności zamieniły się w stałe krajowe podatki, tudzież inne względem rządu powinności, zamysła z tego powodu otworzyć dla siebie nowe źródło dochodu.

Żony wychodźców, ledwo z największą trudnością, po mnogich prośbach i opłatach władzy otrzymują pasporty i to tylko na jeden miesiąc; innymi odmawiają z zachwalstwem i groźbami, jak się to świeżo zdarzyło żonie p. Angelo Comello, której nie dano pasportu przez instygację hr. Turkuła, jej ojca, a przyjaciela ministra hr. Goluchowskiego. Nie będę mówił o kłopotach wyższego duchowieństwa weneckiego. Księża biskupi tego kraju, wyniesieni na tę dostojność przez rząd austriacki, naśladują zupełnie swych współbraci w krajach położonych po drugiej stronie Padu i Mincio. Wszakże, duchowieństwo wiejskie, lubo żyjące w ucisku i grozie, okupuje szczerobliwie zbrozenia prałatów, potężnie spójżając wyzwoleniu i niepodległości włoskiej. Dla niego religia nie jest narzędziem ucisku i niewoli, ani godłem ciemnoty i służebności; nie, duchowieństwo wiejskie, prócz małej liczby wyjątków, pragnie ocalić będącą w niebezpieczeństwie religię, łącząc się ze szlachetnym zapalem, ze sprawą ludu, tak jak to uczynili kapłani lombardzcy, w początkach wojny narodowej i jak to dziś czynią nieustraszeni obrońcy z koła kapłanów sycylijskich.

Zamknę list mój odświadczać, że ogół ludności, czy to lombardzkiej, czy weneckiej, czy Włoch środkowych, ożywiony mgztem i dzielnością, gotowy na wszelkiego rodzaju ofiary krwi i majątku, do jednego tylko wzdycha, oto aby rząd turyński, zaniechawszy wahania się, poszedł odważnie drogą narodową i nie dał się podchwycić wypadkom, mogącym wybuchnąć, bądź we Włoszech, bądź w Turcji, jak się to zdarzyło w ciągu ostatniej wojny, w początku której Piemont nie mógł wyprowadzić nad Mincio tylko 35000 żołnierzy. Wszakże od niewielu dni, przebijają się niepospolita śmiałość w mowie dzienników półrządowych, lub rządowi przychylnych, co sprawiło niewymówną radość w całym kraju. Dałby Bóg, aby głos gorętszy i żywszy zachowawczego dziennikarstwa, był przedśmianem tej zmiany politycznej, do której naród wzdycha i dla której byłby gotów do nowych poświęceń i nowych ofiar na ołtarzu ojczyzny! (Nov).

Dziennik *Opinione*, odpowiadając na oskarżenia dziennika *Diritto*, mówi w następujący sposób: „*Diritto* wola w obliczu Włoch i Europy, że ministrowie stanęli w opozycji dowodzonej przez Garibaldiego wyprawy. Jakież to do dowody? Okólnik Fariniego ledwie od kilku dni jest znany. Ale czynny stanął za dowody; rząd chce, aby wyprawy ochotników ustały. Przyczyny, jakie rząd do tego kroku skłoniły, znalazły powszechne potwierdzenie. Należało utrzymać karności w wojsku. Ale czyż już 30000 ochotników nie odpłynęło? Czyż rząd nie pozwala udawać się do Sy-

cylii? Czyż każdy nie może, kiedy chce, wstąpić do zbrojnych szeregów Garibaldiego? Czytelnik oceni nasze przemilczenia; *Diritto* może przemawiać, naganiać, potępiać. Miłość ojczyzny nie pozwala nam iść w jego ślady; możemy być cierpliwymi. Za nami mówi i rozumowanie i uczynki. *Diritto* wie, że dzień wytłumaczenia jeszcze nie nadszedł; pragniemy aby niebył dalekim. Wtenczas okaże się, ile uczynili ci, co najgłośniej krzyczyli, jakie ofiary dla wyprawy ponieśli ci, którzy tak rząd oskarżają, jaką pomoc przynieśli Garibaldiemu ci, co usiłują wywołać najzłubniejszy antagonizm. Zostawując na stronie rząd, możemy zapewnić, że ci których namiętności *Diritto* jest tłumaczem, nie są tymi, którzy dostarczyli na wyprawy najwięcej pieniędzy, broni, odzieży, żywności i wojennych zapasów. Ci co najwięcej zrobili, milczą nie oglądając się na to, co inni mówią; ale Garibaldi wie, jak rzeczy idą i kraj wiedzieć o tém będzie.

Turyń, 25 sierpnia. P. Farini, minister spraw wewnętrznych, oraz jen. Cialdini, wyjeżdżają dziś w nocy o godzinie 3-iej do Chambery, dla pozdrowienia cesarza Napoleona III. Zapewniają, że cesarz sam oświadczył życzenie rozmówienia się z p. Farini. Cała ta podróż nie zabierze więcej niż 48 godzin; król więc nie mianował żadnego zastępcy ministra spraw wewnętrznych.

P. Talleyrand, poseł francuzki w Turynie, wyjechał wczoraj wieczorem do Paryża. Mówią, że w Lyonie znajduje jeszcze cesarza. Niektórzy przypisują ten odjazd wyższym powodom. Wczorajsza rada ministrów, na której król nie znajdował się, była bardzo zwąwa; miano tam roztrząsać notę p. Thouvenela, doręzoną hr. Cavour przez p. Talleyrand, który odwołując rząd od wspierania przedsięwziętych rewolucyjnych, doradza jak najskrupelniej rozważyć. Jeżeli ta okoliczność jest prawdziwą, nie należy obwiniać p. Farini za surowość przedsięwziętych środków w Genui. Jeden z dzienników paryskich oznajmował objęcie przez p. Farini miejsca generalnego intendenta, czyli gubernatora, w Genui, ale wieść ta jest bezzasadna. P. Piola, minister marynarki w Sycylii, złożywszy ten urząd, wrócił do Genui i zajął dawniejsze swe stanowisko w służbie morskiej królewskiej. P. Cassinis, minister sprawiedliwości, wrócił ze swej podróży po Swajcjarji do Turynu. Wkrótce ukaże się, za jego podpisem rozkaz królewski, przebaczący biskupom Włoch środkowych rozmaite kary, rozciągnięte na nich przez sądy Bolonji i Faenza.

Dziennik *Geneński Jedność Włoska* oznajmuje, że 5 razy, w ciągu miesiąca, władza zatrzymywała jego numer. Powodem zaboru był gwałtowny artykuł, podpisany przez Mazziniego pod napisem: *Stronnictwo czynu i okólnik Fariniego*. Inny dziennik *geneński Cattolico*, pisany w duchu klerykalnym, podobnie był zabroniony. Widocznie ostateczności stykają się z sobą. Wiele mówią o głosie, mianym przed sądem, przez p. Brofferio, w sprawie dziennika *Contemporaneo*, podobnie klerykalnego.

Wiele dzienników zapowiedziało widzenie się króla Wiktora-Emmanuela z cesarzem Napoleonem w Nicy, ale do tego nie przyjdzie.

KROLESTWO OBOJGA SYCYLIJ.

Neapol, 21 sierpnia. Dziennik *Rozprawy* otrzymał pod powyższym dniem list następujący: „Nacowny świadek udzielił mi szczegółów o powstaniu w Basilicata. Naczelny powstania w Corleto dali rozkaz radom gminnym, aby na dzień 18 o południu, wszystkie ich zbrojne kontyngensy zebrały się w Potenza. Komitet w Potenza, dla uniknięcia wojny domowej, starał się porozumieć z prefektem i dowódcą żandarmerji, kapitanem Castagna, wzywając aby im nieprzeszkadzali, albo nawet aby się z nimi zgłączyli. Castagna z początku oświadczył, iż opierać się będzie do ostateczności, później namyśliwszy się powiedziało dowódcem gwardji narodowej, że chce z nią się pobratać, czemu uwierzonem. Tymczasem kontyngensy zaczęły się ściągać. Kapitan, ze swoimi 400 ludźmi wyszedł z miasta, na wzgórze zwane *Monte*. Około 30 z gwardji narodowej i pewna liczba ciekawych udała się za żandarmami. Obejrawszy położenie miejsca i przekonawszy się o liczbie przeciwników, kapitan Castagna wrócił do miasta. Lud wezwał wówczas żandarmów do wolania: *Niech żyje Garibaldi!* Żandarmy czynili to przez dzięk. To dało do myślenia kapitanowi, który rozkazał krzyczeć natychmiast. *Niech żyje król!* i dać ognia. Rozkaz wykonano. Gwardja lubo niższa co do liczby, odpowiedziała i walka zawrzała; trwała nie więcej godziny, poczem żandarmy, rzuciwszy broń, rozpierzchnęli się, zostawując 14 zabitych, 3 rannych i 40 jeńców. Kontyngensy, które tymczasem nadeszły, puściły się w pogoń za uciekającymi i obawiając się należy straszliwego odwetu. Gwardja narodowa miała 4 ranionych, między nim p. Dominika Assetta, jednego z najbogatszych właścicieli ziemskich królestwa, który był się, jak prosty rewolucyjny ochotnik. Cała prowincja jest w powstaniu, obwołano rząd tymczasowy. Doniesienia o wylądowaniu pod Capo dell'Armi i Melito, w zatoce tarentyńskiej, po 2500 ludzi w każdym z tych miejsc, są urzędowe. Wyprawa pod Capo dell'Armi, wyszła z Taorminy na dwóch statkach, jednym dawniejszym *Veloce*, dziś *Tuckery*, w tych samych warunkach, jak pod Marsalą, — drugim *Torino*, który zahaczył się na ostrze rapie. *Miseno*, statek królewski, pospieszył, ale już Garibaldiści byli na lądzie, poczęli stosowne obroty do podniesienia statku na wierzch wody i zabrania go z sobą; tymczasem dwie korwety, po flagę angielską ukazały się; *Miseno* musiał oddalić się na pełne morze. Całe to opowiadanie powtarzają podróżni, którzy wczoraj wieczorem przybyli tu na *Syrenie*. Najpodobniejsza prawdy, że te dwie korwety należą do floty Garibaldiego i że wywieśli angielską flagę, tylko z potrzeby. Powszechnie sądzą, że Garibaldi znajduje się w tej wyprawie, lecz bardzo o tém wątpię. Mniej dokładne szczegóły doszły mi o wylądowaniu pod Melitą, również jak i o tém, jakie miało miejsce dziś w nocy o 2 mile od Bagarna na 150 łodziach pod rozkazami Bisjo. *Borbona* wychodzi

*) Po mniknięciu śmierci od zamachu, wymierzono na życie cesarza Franciszka-Jozefa, postanowiono w Wiedniu zbudować nowy kościół, na podziękowanie Panu Bogu.

w tej chwili do zatoki Policastro. Najlepsi oficerowie morscy Letieri, Rodriguez i Roberti nagle zachorowali i oświadczyli, że nie popłyną. Tak samo postąpili 4 rotys szóstego pułku, wysłanego do Potenza. Doszedłszy do Eboli, krzyżem poczęły *Niech żyje Garibaldi!* Posunawszy się jeszcze o 5 mil do Auletta, oświadczyli, że dalej nie pójdą. Minister wojny wydał rozkazy, aby postać tam kilka rot gwardji królewskiej. Salerno ma być zajęte przez wojsko cudzoziemskie. Rewolucja miała wybuchnąć w tym mieście, dziś jeszcze, o godzinie 2 po południu. W tej chwili dowiaduje się, że Reggio opanowano dziś zrana. P. Mignonna jest prezesem rządu tymczasowego w Potenza, a dawniejszy prefekt, jednym z jego członków. Depesza jen. Vial, komendanta w Reggio, którą tu dziś w południe otrzymano, donosi że Reggio napadnięte przez wojska generałów Bixio i Medici, wpadło w ręce powstańców, po siedmiodziennej walce. Vial oskarża o zdradę flotę i żąda aby go zmieniono.

Gabinet neapolitański doradzał królowi odroczenie wyborów i zwołania parlamentu w następnym raporcie:

Najjaśniejszy Panie!

Ministrowie w. k. m., wierni swojemu programowi nie niezniebali do jak najprędzej wprowadzenia w życie stanów reprezentacyjnych, przywróconych do działania przez najwyższy rozkaz d. 25 czerwca i przez dekret 1 lipca. Panującą ich myślą było zwołanie kolegów wyborczych, aby kraj mógł mieć co najprędzej na prawie opartą reprezentację. Ale nadaremnie byłoby spodziewać się rzeczonyj reprezentacji w obecnych okolicznościach, gdy kraj, nie wdrony jeszcze do używania praw konstytucyjnych, znajduje się w coraz bardziej wzrastającym stanie przerażenia, z powodu płonącej wojny w Sycylii, a która, przeniesiona na ląd stała, szczególnie w Kalabrii, nie oszczędziła nawet zatoki neapolitańskiej, nadeszły także z powodu nieporządków i rozruchów, objawiających się po wielu miastach prowincjonalnych, gdzie, chociaż przedsięwzięte środki działają skutecznie ku ich uspokojeniu, wszakże te rozruchy czynią niepodobnym spokojne zebrania się wyborczych kolegów. Wymienione przyczyny oddalają całą większość obywateli od spokojnego spełnienia ich prerogatyw. W tym stanie rzeczy, pod naciskiem, o którym wyżej powiedziano, mająca się mianować izba nie może przedstawić wolnej i niewątpliwiej większości narodowej i owszem wyniknęłyby stąd może niedogodności, z których najpobudliwiej do prawdy skorzystałby nieprzyjaciele prawdziwych instytucji królestwa. Dla tego, niżj podpisani sądzą, iż należy odroczyć wybory przez cały ciąg następnego miesiąca, spodziewając się, że do tego czasu kraj, wolny od wszelkiej obawy obcego najazdu i od wewnętrznych rozruchów, znajdzie się w możności wykonywania zupełnego i z całą niezależnością służących sobie praw głosowania, mającego wywrzeć taki wpływ na przyszłe losy naszego królestwa i całego narodu włoskiego.

(następują podpisy).

Król pośpieszył z przyjęciem rady ministrów, a ponieważ i we wzwonionej konstytucji znajduje się artykuł 64, dający mu nieograniczone prawo zwolnienia, rozwiązywania i przywracania swezwoływania, rozwiązywania i przywracania swezwoływania, odczytał więc wybory do d. 30 września, a otwarcie izb do 20 października.

Po pierwszym odczytaniu powyższego pisma, podobne jest ono do zamachu stanu, i zdawałoby się, że król jawnie wkracza na drogę reakcji, spólnie ze swymi ministrami, ale po najkrótszym zastanowieniu się, należy usprawiedliwić ten środek wyjaśniony i postanowiony ze szczególnością, niezwykłą w postępkach rządowych. Zwołanie grozi niebezpieczeństwem, zwołanie parlamentu przyczyniłoby tylko kłopotów, deputowani bowiem, postępując logicznie, musieliby na pierwszym swem posiedzeniu złożyć z tronu Franciszka II. Ale ten czyn logiczny wywołałby najgłośniejszy opór. Parlament powinien uświęcić rewolucję ale ani jej uprzedzać, ani jej zapalać. Ministrowie przyznają to ze wszelką możliwą oswobodnością: parlament jest odrodzony, gdyż odczynna znajduje się w niebezpieczeństwie; mówią wyraźnie: jesteśmy w stanie wojny.

Komitet główny porządku i jednności włoskiej otrzymał od naczelnika wojennego powstania, w prowincji Basilicata następującą depeszę:

Z głównej kwatery Corleto 11 sierpnia 1860.

Poruszenie powstańcze rozpoczęło się dziś w Corleto. Jutro z 500 lub 600 ludźmi, prócz tych, których będą mogli pozierać na drodze, oraz innych, co pośpieszą z drugiej strony Potenza, pójdę do tej stolicy prowincjonalnej. Ludność wszędzie technie dobrym duchem. Ogłosiłem: 1) powody powstania; 2) osobną odezwę do wojska; 3) rozkaz dzienny do uzbrojonej części powstańców. Urządziłem mój sztab i główną kwatery, przedsięwzięcie spólnie potrzebne środki dla pokonania wszystkich przeszkód i zwyciężenia wszelkiego oporu. W Potenza zaprowadzi się rząd tymczasowy, który uchwali połączenie się z Włochami pod berłem Wiktora-Emmanuela, a to wszystko za zupełną zgodą z jen. Garibaldiem.

Pułkownik naczelnik wojenny powstania. „Potenza 18 sierpnia 1860. Stolica tej prowincji jest w naszym ręku. Rząd tymczasowy, zapowiedziany w przednim moim liście, ustanowi się dziś jeszcze; około 400 zandarmów zdawali się ulegać przeważnej woli ludu; ale wkrótce na wydany przez kapitana Castagna okrzyk: *Niech żyje król, śmierć narodowi!* rozpoczęli bitwę z naszymi i tak odparci zostali, że poszli w nagłą rossypkę, zostawując 7 zabitych, 3 rannych i 15 jeńców. Rozstrzeżeni poddają się jeden po drugim. Z naszej strony mamy 3 rannych z gwardji narodowej; miasto nie wiele ucierpiało.

Pułkownik naczelnik wojenny powstania. „Salerno 19 sierpnia o 8 godzinie zrana. Nadesłana sztafeta oznajmia o tem co zrana w Foggia; lud i wojsko zgodnie wołali: *Niech żyje Wiktor-emmanuel! niech żyje jedność Włoch! niech żyje Garibaldi!* Dwie rotys 13-go pułku, wezwane

do Foggia, dla przytłumienia tych objawów, jeszcze im dopomogły.

„Salerno, 20 sierpnia, kwadrans na drugę, po południu. Półk 6-ty linjowy, wysłany z Salerno do Potenza, przeciw powstańcom, w małej odległości od miasta począł wołać: *Niech żyje Wiktor-Emmanuel! niech żyje Garibaldi!* przybywszy zaś do Auletta, stanowczo odmówił iść na spólbobywaleli.

Powyższe depesze są udzielone przez tajny rząd komitetu; depesze zaś ministerjalne są następujące.

„Doszła tu wiadomość o szczegółach wyładowania pod Capo dell'Armi, na parostatkach przybyłych z przeciwnego brzegu Sycylii. Te zbrojne bandy skierowały się ku Reggio; wtedy nasze wojsko, wyszedłszy z miasta, rozpoczęło już tegoż dnia od godziny 2 ognie z nieprzyjacielem. Gwardja narodowa została dla obrony porządku powszechnego. — „Sądzą, że tym razem wyładowanie było bardzo liczne, ma być 6000 ludzi, z Garibaldiem na czele. Parostatek Torino, wyrzucony na brzeg, tak jak niegdys *Lombardo*, spalony został przez wojsko królewskie; ale to są tylko pogłoski. Nie wiemy istotnie gdzie jest Garibaldi. Mówią, że jest w Cagliari, w Neapolu, w Turynie i w Messynie; znajduje się więc wszędzie.

Wiadomo z dobrego źródła, że powstanie urządził się w Avelino, ma już swojego naczelnika. Prowincja salernitańska jest gotowa, Basilicata już powstała, Kalabria najechnana; zbiegostwa nieustają. Zawczoraj znowu około 60 oficerów i podoficerów nie odpowiedziało na apel. Wiktorowi-Emmanuelowi idzie jak z płatką. Dnia 15 z rana, stoczono utarczkę niedaleko Bagnara, gdzie od pierwszego dnia, rozbrano widomy telegraf i dokąd jen. Melendez wyruszył z 4 pułkiem linjowym. Jedna kolumna patryotów natarła na stanowisko; strzelba trwała przez 4 godziny. Melendez miał się za zwycięzcę, ponieważ pole bitwy przy nim zostało; ale patrioci natarli tylko na to stanowisko, aby je obejść i rzucić się na Palmi; przecinając Melendezowi drogę do Monteleone; to co im się udało. Wykonali rzeczony obrót mężnie, z bardzo małą stratą.

Inny ważny wypadek tych dni jest bunt na pokładzie okrętu *Hektor Fieramosca*. Ta królewska fregata strzegła brzegów kalabryjskich, lecz nie nic czyniła, dla przeszkodzenia wyładowaniu; bo w wojsku, a mianowicie na flocie, oficerowie są Włosi, ale żołnierze i majtkowie są rojalisci. Ostatni powstał przeciw swym dowódcom i wywiesili białą flagę, która jest teraz godłem buntu, następnie, namowieni przez tamburazora i innych podoficerów, uwięzili dowódcę i jego sztab pod pokładem okrętu, rozkazawszy sternikowi odprowadzić siebie do Neapolu. Sternik nie usłuchał bez rozkazu komendanta; zaszedł wtedy połubowny układ między buntem i władzą: dowódca uległ majtkom, ci zaś wrócili pod jego rozkazy i zawinęli z nim do Neapolu. Wczoraj zebrał się sąd wojenny dla wyrzeczenia o mniemanęj zdradzie naczelników i jawnem nieposuszeństwie osady. Dziwna sprawa, w której obiedwie strony są powodami. Tymczasem wszystko skończyło się wybornie, komendant Guillaumatta został uwolniony, sprawy buntu będą ukarani.

WYPRAWA GARIBALDIEGO.

Dziennik *l'Opinion Nationale* umieścił list pisany z Messyny, w którym pięknie są skreślone przymioty Garibaldiego i wyjaśniona przyczyna jego zdumiewających powodzeń: „Sily, któremi Garibaldi rozrządza i które jestem w stanie ocenić, są znaczne i rzeczywistnie wyborne. Wyszły Włochy, Węgry, Francja nawet, dostarczyły kontyngensa. Nie idzie tu ani o rzecze spójne, ani o żaden systemat polityczny, idzie o idee moralną, o niepodległość ludów; dla tego też właśnie w niektórych sztabach wojska sycylijskiego najrozmaitsze przekonania żyją spokojnie obok siebie i z zapalem pracują w jednym celu. Nie należy wszakże tać, że prawdziwa i jedyna potęga tego wojska, przypominającego pod tyłu względami gwardję ruchomą 1848, spoczywa w jego najwyższym wodzu. Garibaldi jest raczej uzbrojonym apostołem, niż jenerałem. Jeżeli Piotr pułkownik istniał, musiał być podobnym do Garibaldiego. Jak on, musiał mieć serce proste, duszę wzniósłą i wiarę niezachwianą w ludzkość. Europa polityczna zadziwiała się powodzeniami Garibaldiego; widziano zdrady na jego korzyść wszędzie, gdzie się mu udawało; nie pojęto jakim sposobem wyładawszy pod Marsalą z 1022 ludźmi, wzięwszy Palermo z 1623, ośmiela się teraz trzymać w szachu państwa kościelne i neapolitańskie. Zaprawdę, z wojskiem złożonym z 24000 ludzi, niewielu wodzów odważyłoby się rzucić na 60000 żołnierzy króla neapolitańskiego i 2000 Lamorciera; ale Garibaldi odważył się, bo ożywia go idea, bo przedstawia najgłośniejszą potrzebę całych Włoch lądowych; głos jego jest zbiorem wszystkich głosów, serca wszystkich biją w jego sercu, i jedynem jego hasłem jest *jedność*; i cokolwiekby przedsiębrano przeciw niemu, można do niego rzec z pewnością: *in hoc signo vinces* (w tym znaku zwycięzysz). Cały ten wielki lud, pochodzący z jednego szczepu, znużony do ostatka samowolnemi podziałami swęj ziemi, narzuconemi przez drobnych ciemięzców średnich wieków i przez nowoczesną dyplomację, chce się z sobą połączyć, chce być *jednym*. W niecierpliwości dojdzie do tego upadku, który w pewnym względzie zamienił się w namiętność, znużyły go nieuniknione zwłoki dyplomatyczne, lubo nie wąpi o świetnych zdolnościach hr. Cavoura. Lud znajdował, że przez rady za długo rokował, gdy należało działać i wówczas wrócił się ku Garibaldiemu, człowiekowi przedewszystkiem serca i czynu, który zamknął w sobie wszystkie pragnienia włoskiego plemienia i który nieodzwrotnie dokaże swęj, bo z nim jest wola całego narodu, wiara nieograniczona w słusność jego sprawy i jego praw. Nie sądzić jednak, że ta wiara w nakazane mu przez Opatrzność posłannictwo, odejmuje Garibaldiemu roztropność i pospolitą zdrowy rozum; bynajmniej. Zamierzano wtargnąć do Umbrji; zebrano wielką liczbę żołnierzy, którzy przyby-

wszy na wyspę Sardinję, mieli rzucić się na państwo kościelne. Garibaldi sam pośpieszył odwołać tę wyprawę, którą poczytywał za niewczesną, wstrzymał ją, albo przynajmniej odroczył. Cwicy swoich żołnierzy zwinnych i wiele posłusznych, choć jeszcze nie zupełnie wprawnych; na pierwsze hasło, ma ich pod ręką; przekonałem się o tem wczorajszego wieczora. Jedenasta już uderzyła; położyłem się, w tem słysząc rozlegające się po ulicach wołanie: „do bronii! do bronii!“ Uzbroilem się naprędce i podbiegłem do Marino. Wszystkie okna w mieście zajaśniały światłem, na pierwsze poruszenie i Garibaldiści, z oficerami na czele, przyciągając poczęli w najlepszym porządku. Była to prosta pobudka: straża, z nędów, poczęły strzelać na czaty nieprzyjacielskie, tamte odpowiadały i stąd powstało małe zamieszanie, nie mające żadnych następstw.

Garibaldi napisał do hrabiny Shaftesbury, będącej na czele komitetu dam, zajmujących się pomocami dla ranionych Włochów. Oto są jego słowa:

„Wojsko narodowe południowe,

Messyna 12 sierpnia 1860.

„Droga i najlaskawsza pani!

„Między największymi powodzeniami mojego życia, pierwsze miejsce trzyma szczęście zjednania dla mojego kraju spólbocznia wspaniałych pań angielskich. Racz, najlaskawsza pani, być tłumaczem mojej wdzięczności, przed temi drogiemi i najmiłszymi osobami, którym Włochy tyle winny.

Z całym przywiązaniem mojej duszy.

Najobowiązańszy służą

Garibaldi.

FRANCJA.

Paryż, 26 sierpnia. Nieobecność cesarza, rozjechanie się większej części posłów państw zagranicznych, pozbawiają Paryż wiadomości politycznych i chyba jaki nadzwyczajny wypadek przerwie tę ciszę, która, zdaje się, że przez cały wrzesień, trwać będzie. W niedostatku bliższych zdarzeń, wiadomości z Chin zwracają ciekawość powszechną. Wojska wyprawy francuzko-angielskiej miały udać się do Petchili, wodzowie zaś sprzymierzeni mieli 16 lipca uderzyć na warownię Peiho. Na miejscu wszyscy są przekonani, że ich zdobycie ułatwi pokój.

Przewozowe parowe statki *Japonja* i *Europejski*, wysłane z Tulonu d. 7, zatrzymały się w Singapurze. D. 12 popłynęły znowu w kierunku Shanghai. Na tych statkach znajdują się żelazne uzbrojone działami łodzie, przeznaczone do działania na rzekach Chińskich. Wysadziwszy na ląd swe ładunki, *Japonja* i *Europejski* udadzą się do Suez, gdzie zajmą się zwykłą pocztową służbą, którą Francja zaprowadza przez Egipt, między Europą i portem Shanghai. Trzeci przewozowy parowiec, *Wazer*, należący także do marynarki cesarskiej, który już udał się do Chin, użytym będzie do tejsze służby. Sądzą tu, że *Europejski* i *Japonja* przybędą do Suez w pierwszą połowę września. Wezmą one na swoje pokłady oddziały posiłkowe dla jen. Montauban. Oddziały te złożą około 450 ludzi. Mają one wkrótce wsiąść na okręt w Tulonie i udać się do Aleksandrii.

Podług wiadomości nadesłanych z Tunis, wrzenie rzezi Syryjskiej było w tym mieście bardzo głębokie. Bej Sadek okazał najszlachetniejszy sposób myślenia. Skoro konsul francuzki, p. Leon Roches, dowiedział się o tych nieszczęśliwych wypadkach, wnet doniósł o nich bejowi, radząc obmyślenie środków rządowych, aby wiadomość o rzezi nie podziałała zgubnie na ludność muzułmańską w Tunis. Bej wynurzył przed konsulem grozę, jaką okropności Syryjskie go przejmują i oświadczył, że nic podobnego nie zdarzy się w Tunis. „Jeżeli kiedykolwiek fanatyzm miałby się tu zapalić, musiałby ze mnie uczynić swą pierwszą ofiarę.“ I w rzeczy samej, chrześcijanie używają w Tunis najpiękniejszego bezpieczeństwa.

Dnia 5 sierpnia, jako w dzień imienin cesarskich, p. Roches zgromadził obecnych tu Francuzów i otworzył składkę na rzecz nieszczęśliwych chrześcijan w Syrii.

Podróż cesarska.

Lyon, 26 sierpnia. Cesarz Napoleon i cesarzowa Eugenia, z pałacu handlowego, udali się do głównego szpitalu, który Francuzi pięknie *Gospodni Boski (Hotel-Dieu)* nazywają. Te odwiedziny nie były w programacie; lecz tak odpowiadają zwyczajom wysokiej troskliwości cesarstwa o dolę cierpiącego i pracowitego ludu, iż obecność ich przy łożu boleści wyrobników, nikogo nie zdziwiła. Dobrodziejstwa szczerobliwie złożyły się na cierpiących; nie zapomną ich wyrobniicy lyońscy. Cesarzowa okazała się taką, jak ją zwykle nieszczęśliwi znają, pełną dobroci i jak zawsze litosiawą. Wychodząc ze szpitala, cesarz odesłał straż osobistą i dragonów, również jak pojazd galowy, wsiadł z najjaśniejszą panią do parokonnego koczka i odbył przejazd po parku. Wieczorem znajdowali się najjaśniejsi goście na balu, danym przez miasto. Przepychy był niesłychany. O kwadrans na dziesiątą cesarstwo przybyli; przyjęto ich z nadzwyczajną radością. Cesarz był w mundurze jenerała dywizji, cesarzowa w bieli. Dyamentowy djadem zdołał jej czoło, podobny naszynik jaśniał na piersiach; po urzędowym kadrylu i przejściu sal cesarstwo oddali się o koło pół do 12-tych. Według programu miało o godzinie 10-tę odbyć się msza w kościele Najświętszej Panny—Fourvières; o godzinie pierwszej przegląd wojska na placu Bellecour; później zwiedzenie różnych rękodzielnic lecour; później zwiedzenie różnych rękodzielnic do przy Rudym-Krzyżu; i nakoniec wycieczka do obozu pod Satony, niemniej obejrzenie drogi żelaznej pod Rudym-Krzyżem. Od godziny 8 z rana, przejeżdżając prawie było niepodobna po gościu, wiodącym do kościoła. Robotnicy, wczoraj zajęci w rękodzielniach, dziś byli wolni i z ludnością, która zbiegła się z okolic, składali nieprzeliczone mnóstwo ciekawych, a pragnących widzieć oblicze cesarstwa. Wiadomo, że część Najświętszej Panny furwierskiej, nie tylko w Lyonie ale nawet w całej Francji południowej jest najwyż-

szą; co dzień odbywają się liczne pielgrzymki mała kaplica, na której szczycie jaśnieje złocony posąg Matki Boskiej, panujący nad miastem, pełna jest ofiar, świadczących o gorącej i statecznej pobożności ludu dla oświecenieli miasta Lyonu. Podczas panowania Zgrozy, ten kościół przedany był za 29,880 liwrów. Kardynał Fesch odkupił go, w 1804, za 29703 fr. i wynowił w nim dawne nabożeństwo. Papiież Pius VII, wracając z Paryża, gdzie namięcił cesarza Napoleona I, uroczystie poświęcił tenże kościół d. 19 kwietnia 1805. Z wierchołka świętego wzgórza, wśród gromu dział, odgłosu dzwonów i okrzyków nieprzeliczonej ludności błogosławił miastu Lyonowi. Odtąd rocznica tego poświęcenia ciągle obchodzoną jest w Fourviere. Ks. kardynał Bonold udał się tam, o godzinie pół do 10, dla przyjęcia cesarstwa. Po mszy św. cesarstwo udali się na przygotowane podwyższenie, skąd mogli podziwiać wspaniały widok objęcia jednym rzutem oka całego Lyonu. Następnie cesarz udał się na przegląd; całe wojsko lyońskie piechota, jazda, artylleria i pontonierzy zebrało się na placu Bellecour. Marszałek Castellane, jako główny dowódca kierował obrótami. Po rogach ulic lyońskich rozlepiono obwieszczenie, że cesarz zniósł opłatę mostowego, co szczególnie uboga klasa wyrobnicza z wdzięcznością przyjęła.

Chambery, 27 sierpnia. Cesarstwo wyjechali dziś o południu, z Lyonu, wśród nieustających okrzyków, przez cały ciąg ich pobytu. W Amberieux, przyjechali władze departamentu Paises. Liczna ludność zdaleka zbiegła się po drodze, i prześcigała się w oznakach przywiązania. O 3-ciej najjaśniejsi państwo przybyli do Chambery, gdzie przyjęto ich z oznakami najgorętszej radości. Przy wyjściu z wagonu drogi żelaznej p. d'Alexandry, składając cesarzowi klucz miasta, następnie przemówił: „Najjaśniejszy Panie! Powitaliśmy z okrzykami, w jego powrocie, wyswobodziciela Włoch, zwycięzcę we trzech wielkich bitwach i nasze okrzyki pełne uniesień wyrażały W. c. m. zapał narodowy, pociągający nas ku Francji. Dzięki W. c. m., dzięki mądrej wytrwałości, nadzieje Sabaudji zostały ziszczone; na tej ziemi klasycznej czci i prawości, znajdziesz uszczęśliwionych obywateli z powitania prawnego władcy, obranego wolnemi głosami. Mieszkańcy tego miasta, n. p., dali nasło do ruchu zjednoczenia; osiągnęli też niewymowne szczęście oświadczenia W. c. m. swęj poświęcenia i wierności.

„Najjaśniejsza Pani,

„Sierota błogosławi przybycie W. c. m., nieśczęśliwy wraca do życia, na wspomnienie takiej dobroci. My, podziwiamy w W. c. m. szlachetną cesarzową; pozdrawiamy matkę następcy tronu, dziedzica tego bohaterkiego szczepu, który w rzedzie klejnotów swęj korony, liczyć zawsze będzie wiarą Sabaudji. *Niech żyje Cesarz, cesarzowa i księżka następcza tronu!*

Wnet p. Costa de Beauregard; prezydent rady głównej, przemówił w imieniu swych towarzyszy następnie: „Najjaśniejszy panie! Rada główna tego nowego departamentu Francji, któremu W. c. m., w myśli pełnej najlaskawszego uczucia, zachował drogą sercem naszym nazwę, rada główna departamentu Sabaudji ma zaszczyt złożyć u nóg W. c. m. hold nieograniczonego poświęcenia i pełnej uszanowania wdzięczności, wie ona, że w swęj ojcowiskiej pieczołowitości dla nowych poddanych, cesarz chce, aby departament co najprędzej korzystał z wielkich przedsięwzięć użytku powszechnego, których jego potęga urzeczywistnia wykonanie z równą bystrością, z jaką wysoka mądrość umie obejmować ich doniosłość. Cesarz chce, aby odtąd Sabaudja, przypuszczona do wielkości i powodzeń Francji, nie miała nic do zazdrośczenia pod względem ulepszeń moralnych i materialnych dawnym departamentom cesarstwa; dla tego też ta wierna prowincja nie ustąpi żadnemu z nich w poświęceniu, dla najdosłojniejszej osoby w. c. m. Przybywając w pośród niej wystuchałeś, n. p., najdroższych życzeń ludności sabaudzkiej, dozwoliłeś, aby przez swą obecność, tak upragnioną, przez urok swęj niezrównanej dobroci n. cesarzowa jej m. uzupełniła szczęście swoich nowych poddanych. Pozwól n. p., aby rada główna tego departamentu twojego cesarstwa była dziś tłumaczem uczuć żywej i pełnej uszanowania wdzięczności, błogosławiąc dzień, który spełnia życzenia Sabaudji i ma natchnąć ją nowem życiem.“

Cesarz podziękował merowi i przeswoi rady za wynurzone uczucia poświęcenia i raczył zapewnić tych nowych członków rodziny francuzkiej, o swęj troskliwej gotowości w zaspokojeniu ich potrzeb i życzeń.

Z dworca kolei cesarstwo udali się do katedry, gdzie przyjął ich ks. biskup Billet, na czele swęgo duchowieństwa. Odpowiednio hymn *Ciebie Boże chwalimy* z wielką uroczystością, następnie cesarstwo udali się do starego zamku, w którym obrany został ich pobyt. Dziś wieczorem wielki obiad zgromadził około cesarskiego stołu znakomitości i władze departamentu, Chambery wspaniale oświecono na cześć nowych panujących.

ANGLJA.

Londyn, 25 sierpnia. Odbyła się dziś rada gabinetowa w mieszkaniu urzędowym lorda Palmerstona, dla zredagowania mowy, mającej się wyrzec przy odróczeniu tegorocznego parlamentu; tyłko lord John Russel, p. Sidney Herbert, ks. d'Argyll, dziś będący w Szkocji i ks. de Newcastle, towarzyszący księciu Wallji w jego podróży do Kanady, nie znajdowali się na posiedzeniu. Wieczorem jednak przybędą na tajne posiedzenie królówj w Balmoral.

27 sierpnia. Królowa Wiktorja zamknęła parlament poniższą mową, odczytaną w złączonych izbach przez komisarzów królewskich: „Miloradowie i mości panowie, otrzymaliśmy rozkaz j. k. m. uwolnić was od dłuższych prac parlamentowych, a razem wynurzyć wam wdzięczność n. p. za gorliwość i pilność, z jakimi przykładaliście się do spełnienia waszych ważnych obowiązków, podczas długich i pracowitych posiedzeń kończącego się parlamentu. Otrzymałmy rozkaz kró-

lowej jej mości oznajmienia, że jej stosunki z mocarstwami obecnie są przyjazne i zaspakajające. J. k. m. spodziewa się, iż nie istnieje żadne niebezpieczeństwo przesiewania powszechnego pokoju w Europie. Wprawdzie toczą się wypadki znakomitej ważności we Włoszech, lecz jeśli żadne państwo obce do nich się nie wmixsa i jeśli Włochom zostawiona będzie wolność urzędowania spraw własnych, spokojność innych państw zakłóconą nie będzie. Konferencja, zamierzana z powodu ustępstwa Francji, Sabaudji i Nicy, jeszcze nie miała miejsca, ale królowa jej mości spodziewa się z zaufaniem, że w rokowaniach oczekiwanych, przedsięwzięte zostaną środki zupełne i skuteczne dla zapewnienia, zgodnie z duchem i literą traktatu 1815, neutralności i niepodległości związku helweckiego. Rzeczona neutralność i niepodległość były przedmiotem, do którego wszystkie państwa, mające uczestnictwo w traktacie wiedeńskim, przywiązywały wielką wagę i jakoż nie są one mniej ważnymi dzisiaj, jak były wówczas dla powszechnych spraw Europy. N. p. rozkazuje nam upewnić was, że okropności spełnione na ludności chrześcijańskiej w Syrii, przeniknęły j. k. m. głęboką boleścią i głębokim oburzeniem. N. p. najciszej porozumiała się z cesarzem austriackim, francuzkim, z ks. rejentem pruskim i cesarzem Wszech Rosji, co do zawarcia umowy z sultanem, mocą której udzielona mu została pomoc, końcem przywrócenia porządku w tej części jego posiadłości. Rozkazała nam n. p. uwiadomić was, iż królowa jej mości żałuje, że przełożenia pokoju, uczynione z jej rozkazu przez jej posła rządowi cesarskiemu chińskiemu, nie doprowadziły do pożądanego skutku i że okazało się potrzebnem skierować siły morskie i lądowe, które razem z siłami wyprawionemi przez n. cesarza Francuzów, jej sprzymierzeńca, na morza chińskie, udadzą się w strony północne chińskiego państwa, w celu poparcia słusznych żądań państw sprzymierzonych. J. k. m., pragnąc nadać wszelki możliwy wpływ swoim działaniom dyplomatycznym w tej sprawie, wyprawiła do Chin, w osobnym poselstwie, hr. Elgin, który umawiał się o traktat w Tientsin, aby wyjednać na cesarzu chińskim zupełne i uczciwe jego spełnienie.

Mości panowie izby gmin.
Królowa jej mości rozkazała nam oświadczyć swą serdeczną wdzięczność, za szczerobliwe zaskilki, na które głosowaliście dla odpedzenia potrzeby służby roku bieżącego i zaopatrzenie obrony niezbędnych dla bezpieczeństwa portów i zbrojowni.

Milordowie i mości panowie,
N. p. rozkazuje nam wyrazić wam radość swoją i dumę, z jaką była świadkiem bystrych postępów w ćwiczeniach wojskowych, do jakich siły ochotnicze już doszły, przynosząc zaszczyt ich pojności, jak patriotyzmowi.

J. k. m. przyzwoliła najchętniej na prawo połączenia swoich miejscowych wojsk europejskich w Indjach z wojskiem zaciągawcem dla służby ogólnej. Królowa jej mości spodziewa się, że nowe swobody nadane przez was handlowi, doprowadzą do nowego rozwoju wyroby przemysłowe. Królowa jej mości najchętniej zgodziła się na niektóre rozporządzenia wielkiej powszechnej użyteczności. Prawo urządzające stosunki między właścicielami i dzierżawcami w Irlandji usunie podług nadziei j. k. m., niektóre z obfitych przyczyn niezadowolenia. Prawo urządzające zasady karności we flocie j. k. m. wprowadziło zbawienne prawidła w przewodzie spraw w sądach wojennych i należyty porządek w służbie morskiej. Prawo ściągające się do uposażeń dobroczynnych dozwoli nierównie tańszemu zarządowi majetności dobroczynnych zakładów, oraz prędkiego i skutecznego rozbioru spraw, dotyczących się tychże uposażeń; inne zaś prawo zapewniło pomoc zakładowi dobroczynnym, dla poddanych katolickich j. k. m. Niektóre inne ustawy w ulepszeniach prawnych były uchwalone, które zapewnią bar dziej zadawalający wymiar sprawiedliwości. N. p. postregala, z najwyższym zadowoleniem, że duch prawości, porządku i posustzeństwa prawu, panuje między jej poddanymi, równie w królestwie zjednoczonym, jak i w jej zamorskich posiadłościach; również, z nie mniejszą radością, n. p. dowiedziła się o szczerem i gorącym przyjęciu jego k. w. księżęcia Wallji, przez jej poddanych w Ameryce północnej. Za powrotem do waszych rozmaitych hrabstw przyjdzie wam spełnić powinności nie mniej prawie ważne, jak te co was zajmowały w ciągu parlamentu i j. k. m. zanosi gorące modły do Boga wszechmogącego, aby jego błogosławienstwa towarzyszyły waszym usiłowaniom i prowadziły was do celu jej statecznej troskliwości, dobrego bytu i szczęścia jej ludu.

Po odczytaniu tej mowy parlament został urzędowo odroczoney do d. 6 listopada. A więc tegoroczny parlament zamknięto. Otwierał się on pod najświetniejszymi wróżbami. Mowa tronu była wspaniałym programem ulepszeń w zarządzie, gospodarstwie i prawodawstwie. Rząd przyrzekał bil reformy prawa wyborczego i parlamentarnego, ustawy o bankructwach, o sprzedaży nieruchomości, kodyfikację praw angielskich, prawo rozwodowe. Te wszystkie projekta były wnoszone na parlament, ale gabinet albo je sam cofnął, albo izba je odrzuciła. Z tych długich posiedzeń ocalał jeden czyn, traktat handlowy z Francją, a z tego czynu, nadwężonego przez izbę lordów, pozostały tylko ogólne zasady. Ślad też i mowa królewska zlekka dotyka prac tego parlamentu tak długich i tak bezowocnych.

AUSTRIA.
Posat, 22 sierpnia. Uroczystość św. Stefana miała więcej znamie polityczne, jak religijne. Wszystkie plemiona miały na niej swych przedstawicieli; tylko mała liczba magnatów zwracała uwagę. Wprawdzie dzienniki wiedeńskie, statecznie i aż do sytości powtarzają, że ruch w Wędródzu zaufałby cesarzowi, że ogół narobał umieli. Być może, że chęć zadania kłamstwa skłoniła magnatów do uchylenia się od rzeczony

uroczystości, ale należało przynajmniej jawnie wytłumaczyć powody podobnego postępku. Rady miejskie oświadczyły, iż czuwać będą nad porządkiem w Budzie i Peszcie, ale pod warunkiem, aby ani policja, ani żandarmerja nie pokazywały się w ciągu całej uroczystości. Jen. Benedek przyzwolił na to żądanie i największy porządek w całej tej stutysięcznej ludności panował. Po odbytej procesji, młodzież, otoczona nieprzeliczonem mnóstwem obecnych, ozdobiła karęte kardynała prymasa, księdza Scitowskiego trójkolorowemi chorągwiemi. Za powrotem do pałacu prymasowskiego, duchowieństwo i obywatele złożyli dostojnemu arcybiskupowi swoje hołdy. Pralat, przemawiający w imieniu kościoła węgierskiego, wynurzył życzenie, aby kardynał-prymas mógł dożyć do tysięcznego jubileusza, zaprowadzenia wiary chrześcijańskiej w Węgrzech i ażeby, jako pasterz wybrany głosem współbraci, przewodniczył najpamiętniejszemu narodowemu obchodowi, nie zaś jako arcybiskup z naznaczenia władzy świeckiej. Latwo pojąć jakie wrażenie uczyniła mowa pralata, kiedy wspomniął, że ledwie kilka lat oddziela Węgrów od tej epoki, oraz że naród szanuje w nim prymasa, wyniesionego na tę godność, stosownie do praw ojcystych t. j. przez wolny wybór. Kardynał, błogosławiąc z balkonu wszystkich zgromadzonych, oświadczył, że błogosławi tak tych, którzy tu przybyli z pobudek religijnych, jak i tych, których sama tylko miłość ojczyzny sprowadziła. Liczne uczyły miały miejsce i w obu miastach i za ich murami, a nawet według dawnego zwyczaju, ogromna biesiada na polu rakoskiem. Najznakomitsza jednak była ta, którą szlachta wyprawiła w hotelu europejskim, dla różnych deputacji, przybyłych ze wszystkich części kraju. Przedzwonia, przyjęte z najwyższemi oklaskami, wniesione były przez hrabiów Edwarda Karolyi i Juljusza Andrassy. Pierwszy z nich powiedział: „że balwochwalstwo jednej narodowości, ze szkoda innych, uważał za zdradę ojczyzny i za zawadę do odzyskania odwiecznych swobód.“

W Temeswarze, Serbowie, razem z Niemcami obchodzili zgodnie dzień św. Stefana. Skrzypek Remenyi dał koncert, który do tego stopnia obudził powszechny zapal, iż generał Saint-Quentiu, wezwawszy nazajutrz artystę, kazał mu opuścić, nie nikomu nie mówiąc, Temeswar. Można by powiedzieć, biada rządowi co się skrzypców bo!

Dnia 24 sierpnia. Z powodu rozpraw, w radzie państwa, a mianowicie w komisji, złożonej z 21 jej członków, dużo mówiono o projekcie przedstawionym przez hr. Szecsen. Należy jednak tę rzecz lepiej wyrozumić. Nie istnieje żaden program hr. Szecsen w politycznej reorganizacji Węgier, a tem mniej innych krajów koronnych, chodzi tu jedynie o wypracowany memoriał przez hr. Apponyi, oraz przez wice-prezydenta rady państwa, p. Szoegenyi; wskazuje ten projekt nie zadowolnił nikogo w Węgrach, bo naprzód, lubo ma za podstawę konstytucję węgierską, lecz znacznie różni się od paktu bilateralnego, a tem więcej od praw, tłumaczających go, w 1848. Projekt ten ma jedno na celu t. j. dowiesić, że udzielne zarządy krajowe, mogą się ostać obok władzy centralnej. Przed 10 laty, może przyjęty ten polubowny układ, ale dziś nie udało by się rządowi pozyskać przyzwolenia najdrobniejszej części narodu węgierskiego. Węgry nie wyreknęły się nigdy swego paktu i praw swoich do wszechwładności narodowej. Najmniej, coby należało dla nich uczynić, byłoby do wskrzeszenia konstytucję z jej wykładem z 1848 r., ale ponieważ rząd nie zmienił nigdy swego systemu jednolitości biurokratycznej, na konstytucyjną decentralizację, czekać więc trzeba wypadków we Włoszech, lub na Wschodzie; bo te dopiero rozwiążą przyszłość węgierską. Zresztą, wszyscy się na to zgadzają, że upor, z jakim Austria stoi przy swoim centralizacyjnym systemacie prowadzi ją w otchłań. Hr. Szecsen obowiązał się tylko wytłumaczyć projekt w wypracowany przez węgierskich członków rady państwa, innym nie węgierskim członkom i to mu się udało. Ale to jest praca Szycifa; cały ten zachód jest daremny, bo programat wskrzesza kancelarję węgierską, końcem weilenia na powrót oderwanych od Węgier krajów, oraz dla reorganizacji konstytucyjnej hrabstw i sejmów. Ale sejm 1848 obalił kancelarję węgierską, z powodu jej niekonstytucyjności i łatwości, z jaką uległa wstecznym widokom wiedeńskiego dworu.

Dziennik *Ranna Poczta* umieścił zastępujące na uwagę następne wyrazy: „Jeżeli panowanie austriackie nad Wenecją ma się utrzymać, to nieinaczej jak czyniąc dla ludu najrozleglejsze i najszerze ustępstwa. Każde usiłowanie wznowienia szalonych zamachów 1859, wyjścia z własnych granic, w nadziei zabicia niepodległości włoskiej, każdy czyn najzadu, z pogardą zasady nie wdawania się, ogłoszonego spólnie przez Francję i Anglię, przyspieszy tylko upadek cesarstwa austriackiego. Wypadki Włoch południowych nie będą bezowocne, jeżeli dadzą strasliwą przestrożę, tak blisko dotykającą i tak prędko zamienioną w rzeczywistość. Co niedawno powiedział lord Palmerston, że powedenia Garibaldiego byłyby nieprzyjęte, gdyby rząd neapolitański nie był aż do rdzenia zgnyły, śmiało zastosować można do rządu austriackiego. Gdyby czworobok był dziesięćkroć warowniejszym, jeżeli jego okopy mają być bronione przez Węgrów oburzonych na Austrię, przez Galicjanów zaślanych i Kroatów zrażonych, w chwili przesilenia, może stać się raczej źródłem słabości niż mocy. Twierdze bronione tylko przez mieszkańców niezadowolonych prowincji, nie wytrwają długo przeciw wojsku narodowemu, dowodzonemu przez Garibaldiego.“

Piszą z Triestu pod d. 24 sierpnia: „Wczoraj parostatek Lloyd, przybył z Dalmacji, przywiózł tu dwóch senatorów czarnogórskich, z których jeden Piotr Wukowicz udaje się do Petersburga, (już przejechał Warszawę), drugi zaś, Iwo Radoncz, do Paryża. Pierwszy, jeszcze za życia

ks. Daniela przyrzekł swą córkę dziś panującemu Władcyce Mikołajowi.“

Dnia 14, o godzinie 6-tej zrana, odbył się obrzęd żałobny w Kattaro po księciu Daniełu ze wszystkimi zaszczytami wojskowemi. Orszak pogrzebowy prowadził generał Rodicz i wszystkie baterje dawały ognia. Zwłoki księcia niesione były przez senatorów, a na górę i księżna Daniełowa, towarzysząc konno nie odstępowała ich ani na chwilę.

Czas krakowski otrzymał ostrzeżenie następne motiowane: Zważywszy, że oddawna Czas przedstawia położenie polityczne Włoch, w świetle przychylnem buntowi przeciw rządowi prawemu, że nadto ten dziennik uporczywie broni dażeń niezgodnych z dobrem państwa i t. d.

PRUSY.

Berlin, 26 sierpnia. *Gazeta Kolońska* otrzymała z Berlina list, w którym czytamy: „Utrzymując, że napad na Wenecję tylko przez samych Włochów, nie skłoniłby ani Prus, ani Niemiec do wejścia w szranki za Austrię, ale że ani Prusy, ani Niemcy nie mogłyby dozwolnić na spłdziałanie Francji w wojnie włoskiej, — nie to jeszcze nie mówi ani za, ani przeciw twierdzeniu, że Wenecja jest rzeczywiście ważną dla Austrii. Jeżeli Austria nie zdoła obronić Wenecji przeciw jednym siłom włoskim, będzie to dowodem, że utracić Wenecję musi. Wojska prusko-niemieckie nie będą mogły bronić zaalpejskiej austriackiej prowincji; bo wdanie się ich do podobnej walki zamieniłoby ją w europejską wojnę, wyzuboły państwa niemieckie ze wszystkich przymierzy i ze wszystkich korzyści dyplomatycznych. Wszakże Prusy i Niemcy będą musiały opierać się wszelkiemu wdaniu się Francji w wojnę między Austrią i Włochami, wówczas nawet gdyby posiadanie Wenecji nie miało żadnej wagi dla Austrii; bo następstwa tej wojny, w której Austria niezawodnie upadła, zagroziłyby też całosci i niepodległości Niemiec, nie w skutek utraty Wenecji, ale w skutek przewagi Francji i rozszarpania Niemiec, jakiby poszło za upadkiem Austrii. Sprzeciwiając się wdaniu się Francji, Prusy i Niemcy zachowałyby wszystkie korzyści położenia europejskiego, w przypuszczeniu, rozumie się, że Austria wytrwa w swojej obronnej postawie i zakać będzie napadu.“

DEPESE TELEGRAFICZNE.

PARYŻ 28 sierpnia. Hr. Persigny prezes rady powszechnej departamentu Loary zagał jej posiedzenia pełną znaczenia mową.

PARYŻ 29 sierpnia. O godzinie 1-ej. Rozbiegła się pogłoska na giełdzie, że król neapolitański Franciszek II, opuścił swoją stolicę wczoraj o godzinie piątej na statku parowym *Stromboli*; Piemontczycy mieli zająć twierdze.

NEAPOL 28 sierpnia. Otrzymało następne wiadomości urzędowe; wojska broniące przejścia Pola zostały otoczone; przełożono im rozjez; generał dowodzący nimi odwołał się do swojej zwierności, tymczasem wojsko upadło na sercu, rozbiegło się więc, zostawując baterje bez obrony.

NEAPOL 28 sierpnia. Wojska królewskie w Kalabrii zostały zniszone; powstańcy z Bazylikaty idą na Salerno. Domyślają się, że spóścienie z Garibaldim pójdą na Neapol.

WIEN 27 sierpnia. Chociaż ministrowie oświadczyli na ostatnim posiedzeniu komitetu złożonego z 21 członków rady państwa, że rząd bynajmniej się nie sprzeciwia wzięciu pod rozbiór programat węgierskiego i poddaniu go pod głosy komitetu, pewna jest jednak, że stronnictwo niemieckie przygotowuje kontr-programat, który podobnie będzie oddany pod rozbiór rady państwa na ogólnem jej zgromadzeniu. Pan Teschen złoży sprawozdanie w imieniu komitetowej mniejszości. Hrabia zaś Clam-Martinitz jest sprawozdawcą większości. Posiedzenia ogólne rady państwa nie otworzą się przed 1 września; ponieważ spór między większością i mniejszością komitetu ma rozstrzygnąć przyszłą dolę cesarstwa, sprawozdawcy żądali cały tydzień czasu na ułożenie swoich raportów o przedmiotach tak wielkiej wagi.

WIEN 28 sierpnia. Feldejmester Benedek prosił cesarza o uwolnienie od zajmowanego miejsca w Węgrzech; gdyż wzrastający ruch umysłowy czyni jego stanowisko niepodobnem do utrzymania.

Programat mniejszości komitetu 21 natężniony jest przez hr. Hartig w nim mniejszość radzi, aby reformy polityczne zamknąć w granicach zakreślonych przez patent cesarski, ustanawiający zasiloną radę państwa. Ta instytucja zachowałaby swoje atrybucje, istniejące co do spraw ogólnych stanów prowincjonalnych, urzędowałaby sprawy prowincjonalne, miałaby prawo prośb i prawo zaskarżania ministrów przed cesarzem. Jeżeli cesarz uzna zasadność skargi, ministrowie byłiby stawieni przed sądem wybranym przez stany prowincjonalne, wskazywane przez rząd, a to przez osobny wyrozumiany patent.

CHAMBERY, 28 sierpnia. Pan Farini i generał Chialdini, którzy przybyli tu dla pozdrowienia cesarza Napoleona i cesarzowej Eugeni imieniem króla Wiktora Emmanuela, zostali przyjęci przez oboje cesarstwo.

GENUA, 29 sierpnia wieczorem. Otrzymało tu wiadomości z Neapolu przez statek An-

thion, który opuścił to miasto wczoraj z rana; dnia 27 generałowie zebrałi się na radę, i wyjąwszy generała Bosco, jednomyślnie postanowili naradzić królowi odjazd ze stolicy. Przed odpłynieniem statku Anthion rozbiegła się wieść, że oficerowie lądowi i morsecy żądali wyszyscy razem uwolnienia siebie ze służby.

WIEN 29 sierpnia. Dzisiejszy dziennik *Prassa* pisze: mniejszość komitetu rady państwa zamierza prosić cesarza, aby dobrowolnym aktem swęj najwyższej władzy zaprowadził instytucje, przez które rozwijając najszerszej prawa udzielnosci we wszystkich krajach koronnych i zastrzegając zupełnie jednosc polityczną i prawodawczą cesarstwa, powagę najwyższej władzy, oraz kontrolę skuteczną i nie zawistą skarbu państwa, aby wszystkie potrzeby ludności mogły być przyzwocione reprezentowane w gminach, w sejmach prowincjonalnych i w radzie państwa.

MARSYLJA 30 sierpnia. Bejrut 22 sierpnia. Fuad-pasza, kazał powiesić w Damaszku 70 zabójców i rozstrzelać 110 żołnierzy. Nadto kazał wziąć gwałtem do wojska 3,000 Damascenów. Wylądowało w Bejrucie, 4,500 Francuzów. Statek parowy *Ganges* opóźnił się.

WIEN 29 sierpnia. Feldejmester Benedek zostanie na miejscu w Węgrzech aż do zamknięcia posiedzeń rady państwa, które nastąpi przed wyjazdem cesarskim do Ischl w połowie września, Sądzą, że cesarz nada konstytucję.

LONDYN, piątek 29 sierpnia rano. Zakład Reutersa udziela następną depeszę przesłaną, z Rzymu dnia 24 sierpnia. Zdarzył się polityczny objaw w Civita-Vecchia z powodu pogrzebu naczelnika rewolucyjnego komitetu Alibrandi. Liczne uwienności miały miejsce. Ksiadz de Merode nie zgadzał się na odjazd pana de Cathelineau, który jednak Rzym opuścił.

WIEN, czwartek 30 sierpnia. Komitet rady państwa przyjął sprawozdanie większości i mniejszości. Posiedzenia rady państwa rozpoczęła się 3 września. Sądzą, że rząd, nie czekając uchwały rady, ogłosi reformy, aby zostawić cesarzowi zasługę, iż to uczynił z własnego natchnienia.

GENEWA, piątek 31 sierpnia. Rada związkowa Helwecka, wezwana przez Francję, aby wysłała deputację do Thonon dla pozdrowienia cesarza Francuzów, odpowiedziała, iż nie widzi żadnego do tego kroku powodu.

BELLAGIO, 26 sierpnia. Donoszą, że Kosuth przybył do tego miejsca, położonego nad jeziorom Como ze swoją rodziną ze Szwajcaryi, z powodu zagrożonego zdrowia swęj córki.

LONDYN, piątek 31 sierpnia. Zapewniają, że ministrowie austriaccy radzili cesarzowi co następuje: za otwarciem posiedzeń ogólnego zgromadzenia rady państwa, prezes arcyksiąże Rejnery odczyta list cesarski, wyrażający zamiar Franciszka Józefa zadośćuczynienia życzeniom kraju, ale nimby znaleziono środki do pogodzenia sprzecznych dażeń większości i mniejszości komitetu, cesarz nada statuta sejmów prowincjonalnych, których atrybucje zapewniłyby prowincjom ich udzielnosc. Udzielenie tych statutów nie ścięniłoby praw sejmowych do żądania odmian.

PARYŻ, 31 sierpnia, piątek wieczor. Dzisiejszy dziennik *la Patrie* ogłasza wieczorem wiadomości z Neapolu z dnia wczorajszego: miasto było spokojne; zapowiedziany na dzień 29 objaw wojska za zjednoczeniem niemiał miejsca. Pan Brenier otrzymał żądane zadośćuczynienie.

KONSTANTYNOPOL, czwartek 30 sierpnia. Doniesienia ze Smyrny d. 27 sierpnia oznajmują, że pożar pochłonął 2,000 domów. Lord Dufferin odpłynął do Bejrutu. Droga żelazna z Kustendji będzie otwartą do końca września.

MEDJOLAN piątek 30 sierpnia. Dziennik *Perseveranza* z dnia ogłasza, że cztery korpusa wojska piemontskiego rozłożone zostaną wzdłuż rzek: Padu i Mincio; piąty korpus znajdować się będzie w Genui w gotowości zabrania go na okręta. Zapewniają, mówi jeszcze ten dziennik, że cała dywizja uda się do Neapolu. Zdaje się, że Neapol chce doproszać się o protektorat Piemontski. Otrzymało depeszę z Neapolu z d. 28, podług której król kazał wnieść na okręta swoje sprzęty, celem udania się do Gaety.

PARYŻ sobota 1 września. Monitor powszechny, mówiąc o liście ks. Murata, wyrażającym się tych, którzy w jego imieniu chcieliby wzniesić rozruchy w królestwie Neapolitańskim, twierdzi, iż rząd cesarski pochwała to oświadczenie, bo wyrażona nadzieja, iż ks. Murat mógł by kiedyś udać się do Neapolu za przyzwoleniem i z pomocą Francji, jest za nadto sprzeczna z wolą cesarza, aby nie należało zaprzeczyć podobnemu przypuszczeniu.

(Le Nord i J. de S. P.)

PIOSNKA.

(z Szweczenki).

Oj po górce kwiat się wspania,
W dole idzie koczycyna,
Idąc biedę rozpytuje:
Gdzie ta dola zamieszkuje?

Może w karczmach z bogaczami,
Albo w stepach z czumakami,
Albo w polu igrać woli
I z wiatrami gdzie swywoi.

Nie tam, nie tam, panie bracie!
U dziewczyny w cudzej chacie,
Gdzie w ręczniku i w chusteczce
Przechowuje się w skrzyneczce.

PRZEGLĄD WSZECHSTRONNY.

Nowe dzieło Giuseppe Ricciardi pod tytułem Martirologio itajiano dal 1792 al 1847. Wyjatek z listy wolontarj Garibaldi. Casanovach, tajemniczy wiezien stanu. Parę słów o Syrii, uroczystość Norouz w Persji. Wyjatek z listu p. Albrecht z Japonii.

Inter arma silent musae, powiada stare przysłowie, lecz chociaż ktoś tam nazwał przysłowia mądrością narodów, my jakoś temu wierzyć nie chcemy, tylko pokolenie nie mogące nie wysnuć z siebie, zastania się tarczą starych mąk i przysłów.

Obecna chwila życia Włoch, jest najlepszym zaprzeczeniem owego przysłowia, że szcęk broni zagłusza muzy; zapewne, miało ono prawdę za sobą, za Augustów i mecenasów, gdy poeta prawie jedno znaczył z chwałą najemnym i deklamującym pieczeniarem, ale teraz, gdy pieśń narodu skąpana łzami, wykrzania niedolą i cierpieniem, zjawia się jako słowo prorocze, co już samo jest czynem, teraz powtarzamy, mogą zamilknąć trefione i skandowane muzy, ale wśród huku dział po nad zgłiszczami i gruzami, będzie się unosić pieśń święta nie przepiewana, ona słabym doda otuchy, silnych na drogę prawdy skieruje, a wszystkich do czynu zagrzeje.

Gdy p. Inocencj Włochy organizują się na drodze legalnej, gdy Garibaldi ów arcy mistrz pieśni czynu, rozpoczyna drugą część swej wielkiej epeji wyzwolenia Włoch, prassa Włoska nie próżnuje, każdy walczy na swoim polu, wielkość chwili do tego stopnia podnosi i zagrzewa, że Francuz Ludwik Delatze językiem i formą Petrarki, w pełnych życia i natężenia Sonetach: Canti e pianti, opiewa nadzieje, sławę i cierpienia Włochów. A o to Ricciardi, w historycznym zarysie, przebiega od 1792 męczeństwa swej ziemi rodzinnej, jest to jakby wypowiedzenie praw i przywilejów narodu, tyloletniemi zdobytymi cierpieniami.

Jest to rodzaj historii Włoch w przelocie ostatniego półwieku, historii, w której przemawia ludzkość walająca o pomstę za krzywdy, w obec tego głosu musi zamilknąć duch partii politycznych, wszystkie teorie gabinetowe na raz się zapominają, a czytelnik poruszony, rozrzucony, obrazem nieskończonego szeregu gwałtów i morderstw tajemnych, o jedno prosi Boga, aby wyrwał swoją wszechmocą ofiary z rąk oprawców.

Czytając opisy więzień, katuszy inkwizycji, krew zastyga nie już z powodu okrucieństwa, ale że takie się rzeczy działy mogły w 19-stuleci po śmierci Chrystusa na krzyżu, i nieraz niechciałoby się wierzyć, w rzeczywistość takich okropności; nieraz pomimowoli przychodzi myśl posadzenia zalonego autora o przesadę, ale tu jak na przekór, zjawiają się fakta, a strasza jest faktów wymowa. Do podobnych faktów należy sprawozdanie z otwarcia więzień po wzięciu Palermo przez jednego z wolontarj Garibaldi, przytaczamy tu ustęp z listu, w przekładzie:

... Otrzymałszy urlop na dzień cały, u dałem się na wózgorze Monte-Pellegrino, odczekałem wolnym powietrzem, odpocząłem po strasznych trudach i pomarzyć swobodnie. I przyszedła na myśl moja ziemi rodzinna, którą tak już dawno opuścił, przesuwaliśmy się przed rozmarzoną wyobraźnią jak obrazy latarni czarnoksięskiej chwili minione, i przypominałem z uwielbieniem wszystkie wielkie chwile, których byłem świadkiem, należąc od kilku miesięcy do walk i zapasów tego wielkiego narodu.

I z przerażeniem widziałem snujące się postaci, do szkieletów podobne, których 20,000 wydarło z więzień, po wzięciu Palermo. Nie podobna prawie wystawić sobie, w jakim okropnym znalazłem tych biednych męczenników położeniu. Wielu z nich umarło z głodu, albo z męczarni na torturach, niemal we wszystkich zakątkach więzień, między ścianami, w sklepach, pod dziedzińcami, znajdowaliśmy kości. I nie raz zadawaliśmy sobie pytanie za co Neapolitańczykowie tyle niewinnych zgubili ofiar? Oto, gwoli podejrzeniu, że nie kochają Burbonów. Dziwny sposób obudzania przywiązania.

I wszystko to działo się w Palermo, w owym szczęśliwym Palermo, tak nazwanem kilka tysięcy lat temu przez Herodota i Diodora, wszystko to się działo, w owym ziemskim raj, kędy niebo zawsze łaskawe, a drzewa świętą wabią zielenią.

Rząd neapolitański w każdym niemal mieście miał swe więzienia i swoich katów. W Sycylii odznaczał się Manicalco w Neapolu zaś Ajossa.

Codziennie prowadzono na inkwizycję tysiące ludzi, codziennie gruchotano kości — szarpano ciała, katowano — i to tylko dla dowiedzenia się winy — nie zaś za winy, kto się nie przyznawał, czyli raczej nie miał się do czego przyznać, wystawiony był na srozsze katusze, przywiązywano głowę między nogami i zostawiano tak nieszczęśliwego, póki nie przyznał się do tego co odeń żądano, łamano stawy, wykrecano ręce i t. p. Dyrektor policji Pantilio kładł swoich pacjentów na kratę żelazną, pod którą ogień z siarką podkładał. Luidgi de Manicalco jest wynalazcą sławnego narzędzia tortury zwanego anielskim: koło przyłaski Zafarana, służba więzienna przynosiła niemal co dzień worki — w każdym worku

był człowiek, worki rzucano do wody, w miejscu nie głębokim, skoro nieszczęśliwy przestał się poruszać, wyjmowano worki, rozwijano, i starano się wypytywać. Takim sposobem był zamęczony — Giovanni Giamo w Messynie. Policja nigdy nie goniła tych co uciekali w góry, wiedziała bowiem, że poczciwy człowiek tego nie zrobi, bo policja wywrze swą zemstę nad całą rodziną. Gdy Kazimierz Aramaux, uciekając od przesładowań policji skrył się w górach, aresztowano żonę jego i dzieci i posadzono na rozpaloną kratę, oskarżano ich o okropną zbrodnię, a mianowicie, że pomagali ratować się mężowi i ojcu. Pośród na wpół zginiłych więźniów w Palermo, znalezione dwóch nieszczęśliwych skutych jednym łańcuchem, wyniesiono ich na powietrze, rozkuto i gdy później starano się dowiedzieć za co byli skazani, skutek długich poszukiwań okazał, że jeden z nich w chwili szaleństwa zabił swoją narzeczoną i sam zwarfował, drugi był więzieniem politycznym, nie można było się jednak dowiedzieć za co był posadzony, nigdy nie był stawiony przed sądem, a jednak przez pięć lat dręczył się przykuty do wariata. W więzieniach w St. Francesco w Neapolu znalazł tajemniczego człowieka o którego pochodzeniu nie się pewnie dowiedzieć nie można, portret jego daje ilustracja francuzka (N. 910), zostawał w tym więzieniu przez cztery lata, podawano mu pokarm raz na dwie doby, dozorca więzienia zapytywani mogli tylko odpowiedzieć, że go znali pod nazwą Amerykanina, w rejestrach policji nie znalaziono żadnych śladów o więźniu. Mając na względzie wiele krążących po Neapolu szczegółów a także że policja Neapolitańska otrzymała go w komis od policji Rzymskiej, można wnosić że jego pochodzenie jest bardzo tajemnicze, opinja ogólna w Neapolu uważa go za nieszczęśliwą ofiarę swego urodzenia, którą osoby wysoko postawione, miały potrzebę sprzątnąć. Nazywają go w Neapolu nową maską żelazną, on zaś sam dowodzi, że się nazywa Casanovach.

(Dokończenie nastąpi).

PRZEGLĄD LITERACKI.

Parę uwag z powodu projektu nowego słownika języka polskiego w Warszawie.

Znaczkowice alfa w Gazecie Codziennej, powtarzając wiadomość z Biblioteki Warsz. o projekcie nowego słownika języka polskiego, i obiecując nam złote góry („nadzieje, jakie ty miał”), powiada między innymi: „Da tu niewątpliwie nie miały zasób Linde; ale Słownik Maurycyego Orgelbranda w Wilnie, z takim pośpiechem wydawany, za materiał się nawet nieprzyda. Mamy niemało za to inne pomoce, jak słownik leśny, bartny, bursztyniarski i oryński Wiktora Kozłowskiego i t. d. Szanowny sprawozdawca musi nie wiedzieć, iż przez całe sześć lat nad tym słownikiem, niech sobie i bardzo nieudolnie, pracowało kilka osób ciągle, a kilkanaście czasowo, — coż to za pośpiech? Musiał niemieć nawet w rękę Słownika wileńskiego, bo gdyby go miał i rzucił okiem na jego karty, dowiedziałby się, iż praca Kozłowskiego weszła tu prawie żywcem, jako mała cząstka innych materiałów. Prócz wszystkich źródeł słownikarskich drukowanych i nomenklatur naukowych (*), zbierano nadto wyrazy z rozmaitych ksiąg pisarzy wzorowych i z mowy ludu, a między niemi są i takie jak np. Ustępstwo, Wyżarek, Wydawnictwo, wykwił, Wywzajemniać się, Zbiegowstwo, których niema w żadnym słowniku, dla tego, że niema w Lindem. Bez użycia Słownika wileńskiego te wyrazy mogą być przypadkiem pominięte, a to niepowinno nastąpić: niezaskodzi czy „z bajecznej plewy prawdę wywiał naga.” Czytamy dalej: „Rzucono myśl, ażeby ten (nowy) słownik dał nam historję języka ojczystego, to jest o ile można oznaczyć pierwsze pojawienie się wyrazów w piśmie czy druku.” (Taki okres niema u Skargi ani u Śniadeckiego). „Mniemamy, że jeżeli pracownicy wezmą za podstawy pierwszych pisarzy polskich, jak Reja, Bielskiego, Górnickiego, Bazylika, Jana Kochanowskiego, Leopolda, Wujka, Skarę i w. i. łatwo odpowiedzą temu zadaniu przy pomocy najdawniejszych pomników języka, jakie znamy.” Tego całkiem zrozumieć niemożna. Alboż to Psalterz Małgorzaty, książecka Jadwigi, Statut wiślicki, Ortyle, kartki ulotne i później si pisarze złotego wieku literatury polskiej, objęli cały język nawet sobie współczesny, żeby mogli służyć za podstawę do napisania jego historii? Alboż pierwsze pojawienie się w piśmie polskiem słowa Być, ma coś stanowić o jego historii zacytujac się w kolebce Słowiańszczyzny? Małoż to jest odwiecznych wyrazów u ludu, których do dziś dnia niezapisało? Kto choć pomyślał kiedy pisać historję języka (nie zaś pojedynczych wyrazów), opierając się na zjawieniu się słów w książe? Na to jest filologia porównawcza, dzieje rozwoju umysłowego (o ile go można dostrzedz w zamierzchłej przeszłości), wreszcie filozofja w najobszerniejszym znaczeniu; za ich tylko pomocą, i to ledwie przez przybliżenie, można oznaczyć wprawdopodobny wiek wyrazu, i organiczny rozwój mowy. Linde przejrzał i cytował nie kilku wzorowych, ale kilkuset pisarzy; coż stąd? oznaczył pojawienie się wyrazów w książe, lecz i do głowy mu nieprzyszło, że tym sposobem pisał historję języka. Czytamy wreszcie: „ze co to są słownika Lindego usunąć przyjdzie.” Co to ma być usunięciem? może etymologia i porównania z innymi językami zwłaszcza słowiańskimi? Domyślamy się, że to właśnie! Jest to w istocie najszlachetniejsza strona słownika Lindego; lecz nie opuszczając ją, ale trzeba wypracować odpowiednio „wszelkim wymaganiom obecnego stanu i rozwoju literatury naszej i umysłowości”, ażeby i sam słownik mógł odpowiedzieć tymże wymaganiom, jak to szanowna alfa zapowiada. Uczynienie zadość tej potrzebie naukowej powinno być głównym zadaniem nowego słownika; jesteśmy już wyprzedzeni itak nietylko przez Niemców zwołanych mistrzów w tej rzeczy, ale nawet przez Czechów, chociaż słownik Szumawskiego jeszcze nieukończony. Słownik wileń-

ski, jako przeznaczony nie dla uczonych z profesji, a „do podręcznego użytku, niemał na celu tak rozległego zadania, i z pokorą właściwą każdej skromnej pracy, ustąpi miejscą nowemu na półkach filologów. Ma on cel inny wytknięty, a mianowicie: przestrzeganie tych, co się niepoświęcają wyłączenie nauce języka, a nawet piszących pod znacznikiem w gazetce, ażeby się niewyrażali w sposób następujący (ob. Gaz. Codz. N. 212, str. 1, artykuł, o którym mowa): „Za materiał się nieprzyda;” mówimy po polsku: przydać się na co lub do czego, ale nie za co. „Mamy niemało za to inne pomoce;” przysłówek mało rzadzi przypadkiem drugim a nie czwartym. „Starannym nakreśleniem planu;” nakreślenie jest rzeczownikiem rodzaju nijakiego, a przymiotniki w tym rodzaju kończą się w przyp. 6-ym l. p. na -em. „Oczwiescie;” Linde powiada, że Oczwisy, to „w oczy wpadający, — o oczwisyłym musiał nawet niesłyszcie, boby go zapisał w liczbie błędów. Gdyby szanowny znaczkowice miał Słownik wileński pod ręką, pewno w kilkunastu wierszach o nauce języka nie popełniłby tylu błędów przeciw językowi polskiemu, i celby tej pracy zrozumiał. Nadto, znalazłby tam bardzo przydatną parafrazę wiadomego przysłowia:

„Panie Buchman, waścina rzecz bardzo wymowna, Ale wymowa szum, drum, kropić to rzecz główna.”

W. Korotyński.

PRZEGLĄD PISM CZASOWYCH.

Gazeta Codzienna (do 223).

— Korespondent Wileński, pisząc z Mińska litewskiego, donosi o marzeniach i projektach uświetnienia komunikacji w gubernji mińskiej, o nadziei nawet kolei żelaznej. Obok tego, wcale niepoehle nie maluje zastój w gospodarstwie rolnem i zupełny brak ruchu przemysłowego. Pytamy tedy Mińszczan, co będzie krzątać po tych nowych drogach? Gubernja mińska ma już teraz co do dróg przewagę nad innymi: ma drogę bitą, Niemen, kanał Ogińskiego, a mimo to jakż tam ruch i podniesienie się przemysłu? Na gubern. mińskiej cięży stosunkowo największy u nas dług skarbowy, bo do 11 milionów r.s.; zapytajmy na co je użyto? z zakładów przemysłowych do ostatnich czasów kwity tylko gorzelnie; jarmark tegoroczny w Mińsku był prawie żaden. Przy takim usposobieniu, co pomoże reforma kredytu ziemskiego, na którą jak widać wiele liczą nasi Mińszczanie? Dostanie pieniędzy na kredyt i umiejętny obrót niemi, to wcale różne rzeczy. Pocięsz nas tylko i czyni nadzieję lepszą na przyszłość budzące się zamięrowanie czytelnictwa, o którym już było mówiono w Kurjerze.

— W liście z Ojcowca znajdujemy wiadomość, iż p. Przedziecki zamierza w teczne ruiny techać nowym życiem. Narożnik rozwalin wiszący nad doliną ma ozdobić kaplicą; dziedzińiec i złomki murów jest myśl odziać bogatą roślinnością okolicznych, tworząc jakby ogród botaniczny; w trzech zaś izbach baszły pomieści się zbiór archeologiczny, oraz właściwości ojcowskiej doliny geologiczne, botaniczne i zoologiczne. Z tegoż listu dowiadujemy się, iż po ukończeniu kollarjonowania dzieł Długosza z rękopisem sto-krzyżskim, porównywa je ks. Chwaliszewski z kodeksem gnieźnieńskim; we Lwowie, Torunu i Petersburgu robią się poszukiwania i odpisy; Batowski zbiera materiały do żywota Długosza; ks. Pietrzykowski z p. Dukiwiczem kollarjonują pierwszą część „Libris beneficiorum”, której druk w jesieni ma się rozpocząć; inni także postępują w pracach swoich. Prospekt ma być rozestany w przyszłym miesiącu. Dziwnie tylko raz jeszcze uderzyła nas w tym liście „chrześcijańska idea cywilizacyjna” w następujących słowach: „Niewidzę dotąd wielu imion na liście przedpłaty, która mogłaby być np. rejestrowym piśmie szlachty, choćby wedle Niesieckiego, nielicząc później wylegitymowanych”. Autor więc sądzi, że sama szlachta, i to tylko ta, która się przed Niesiekiem wylegitymowała, może kochać swą ojczyznę, i co za to idzie, interesować się jej przeszłością? A słonec prawdy wschodu nieżna i zachodu!

— Niezadługo ma wyjść w pięciu zeszytach „Album kijowskie”, którego główną treścią ma być historia Kijowa i jego pomników architektonicznych. Ozdobnego wydania tego dzieła podjęła się drukarnia i litografia A. Dzwonkowskiego w Warsz.

Gazeta Warszawska (do 223).

— W rozszanym liście z Gostyńskiego znajdujemy następującą zabawną wiadomość: „Jeden dopiero tworzący się dom handlowy rolniczy ogłosił, iż przedewszystkiem starać się będzie o obsadzenie posad domu młodzieżą obywatelską”. W piśmie ś. czytamy: Idźcie oglądać te ziemie i lud, który jest obywatelom jej”. Tu podobno w samem znaczeniu wyrazu, idea pisma nieco różni się od „chrześcijańskiej idei cywilizacyjnej”. Sądziłmy, że też kiedy nastanie koniec tym wyłączeniom; aż tu nowa droga otwiera się dla nich — już w handlu!

— Wysła w Warszawie pierwsza część dzieła inżynjera Sporny p. t. „Hydraulika agronomiczna”; obejmuje wszelkie wiadomości, dotyczące się drenowania i mające z niem związek.

— W Krakowie utworzyło się towarzystwo w celach chowu pszczoł i jedwabników, tudzież hodowania drzew owocowych; projekt statutu towarzystwa podano już do zatwierdzenia rządowi.

PETROPOLITANA.

II.

Dans la marche des choses humaines le pas a pas seul mène au but; les sauts, les bonds, pour aller trop vite, rarement l'atteignent.

Hip. Augier.

(Dokończenie ob. N. 66).

Co do belletrystyki rosyjskiej, wpływ na nią francuzkiej romansowej szkoły był bardzo wyraźny. Manjera, szczególnie co do żywotu analitycznego, szybko pochłonięta i przyswojona została. Ale oddać trzeba sprawiedliwość romansopisarzom rosyjskim, z których kilku jest nader utalentowanych. Obec ten żywiot nie pozostał, (jak naprzykład u niektórych naszych pisarzy), tylko modnym neologizmem, jakąś nieprzetrawioną surowizną, tkwiącą w obrazach naszych obyczajów, wstrętną i psującą narodowy charakter. Rosyjska piśmienność przeciwnie tak go umiała assimilować, że wszedł w prawdziwą chemiczną kombinację z dobremi słowiańskimi charakteru pierwiastkami, przez co stracił swą szkodliwą ostryść, a postąpił

do udelikatnienia poglądów i sensacji. Dowód, że z pewnym umieniem, można i ze złego pierwiastku pożytek wyciągnąć.

Ten dział literatury jest bardzo rozwinięty; niemasz miesięcznego, nawet tygodniowego pisma, któreby nie zawierało oryginalnego romansu. Co do świeżości pomysłów, umiejętnego prowadzenia położeń, trafnego scenowania i grupowania, biegłości w nastroju gry wypadków i cieniowaniu charakterów, są pisarze, co nieustępują najlepszym *faisneurs* francuzkim. Wielce się też na tej drodze wyrabia i kształci styl i język rosyjski, trafnie wyswobadzając się z klubów przedawniających wymaga grammatycznych, gdziekolwiek te wyrażenia stają się niedorzecznymi, to jest krepującymi polot myśli.

Nie zamierzam tu kreślić skończonego obrazu literatury rosyjskiej, chciałem kilka wydatniejszych rzucić zarysów, mogących dać pojęcie o jej obecnym stanie. Dla uzupełnienia tego pobieżnego szkicu sprawiedliwość każe mi powiedzieć, że literatura nadobna jest zaledwie połową tego co się po *Revue*s drukuje. W kilku zwłaszcza ostatnich latach została ona znacznie prześcignięta, przez prace uczone w poważniejszych przedmiotach. Tocząca się kwestja włociańska nie ma zapewne przelżyła się do nadania takiego popędu. Własny interes każe zrozumieć, że dziś nie można już poprzestać na samej zabawie, że nastąpi pora, iż „trzeba się uczyć, upłynął wiek złoty”. Piśmiennicza działalność zwróciła się do badań historycznych, do prawoznawstwa, do ekonomii politycznej, do wyższej filologii i do nauk ścisłych. Znalazło się niemało gorliwych pracowników i literatura perjdyczna nieprzestaje zbogacać się znakomitemi utworami lub przekładami w tych ważnych przedmiotach. Kto pod tym względem porówna działalność pisarską w Rossji przed laty nie więcej jak dziesięciu, ze stanem obecnym, zostanie zadziwiony wielkim postępem. Ten też więcej obiecuje, że w swym rozwoju nie poszedł, jak w belletrystyce, za kierunkiem francuzkim, przysją raczej manjerę uczonych niemieckich lub nawet angielskich.

Wspomniałszy o historycznych badaniach, nie można pominąć sporu między Kostomarovistami i Pogodinistami o pochodzenie Wariago-Rusi. Spór ten publiczną dysputą bynajmniej nie rozstrzygnięty i, jak wiadomo, odłożony przez swych koryfeuszów do dalszych piśmennyh popisów. Już nawet temi czasy p. Pogodin ogłosił w tym przedmiocie nowy artykuł w piśmie zbiorowym Moskiewskiem „Ruska Pogadanka” (*Русская Беседа*), którego p. Kostomarew zapewne bez odpowiedzi nie zostawi.

Co do ustnej rozprawy w sali uniwersytetu, (o czem już było sprawozdanie w Kurjerze), drugi to w ostatnich czasach przykład wystąpienia stron przed publicznością. Pierwsze miało miejsce między p. Perosio i przedstawicielami wielkiej kompanii żegluga; odbyło się w Passażu i do żadnego wypadku nie doprowadziło; a że doprowadzić nie mogło, to jasno wynikało z samego programu. Niedoswiadczeni, po raz pierwszy w podobnych szrankach występujący szermierzy i ich arbitrowie zawarowali, że stronie i powodowej i odwodowej po raz tylko o każdym punkcie sporu przemówić wolno. Cóż z tego wypadło? o to, iż jakkolwiek byłby mocny zarzut, nie będzie mógł być popartym i dowiedzionym, bo jakkolwiek nastąpi odpowiedź, na nią poprzestać trzeba. Kto, by najmniejszą ma w tém sprawie, wie, że aby w słuchaczach mogło się wyrobić przekonanie, każda strona powinna mieć głos najmniej dwa razy.

Nie tak się rzecz miała w dyspuście Normando-Litewskiej; tam obie strony miały obszerne szranki popisu, jakoż obficie skorzystały ze swej swobody. Mimo to i w niniejszym przypadku cel turnieju nie został osiągnięty, jeżeli nim być miało dowiedzenie się, na czyjej stronie będzie większość publiczności. To pozostało nierozstrzygniętem, a nierozstrzygnięcie nastąpiło już nie z winy programu, ale z przyczyn uszczególnionych. Pp. Studenci uniwersytetu przyszli z gotowem już zdaniem na korzyść ulubionego swego profesora p. Kostomarewa, i za każdym prawie jego słowem dawali słyszeć aplauzy lub okrzyki. Zapomnieli, że publiczności, jako *gości* w ich sali, należało ustąpić pierwszeństwa w wyrażeniu zadowolenia lub niezadowolenia ku jednej i drugiej stronie, że tu właściwie o jej, a nie o pp. studentów zdanie chodziło. Tym sposobem publiczność, z góry zagłuszona, nie dała, bo i nie miała sposobu dać żadnego zdania.

Cóżkolwiek bądź, sympatje większości w ciągu rozprawy, były wyraźnie na stronie młodego, utalentowanego profesora pana Kostomarewa. Niezależnie od przedmiotu sporu i obustronnych argumentacji, podobają się publiczności jego wystąpienie, ujęcie dobrego tonu, a szczególnie spokoj; kiedy przeciwnik, namiętnie rozmowywany w myśli, którą wypieścił w sobie od lat trzydziestu, drząc, iżby mu jej nie wydarto, popierał ją również namiętnie częstymi wykrzyknikami, towarzyszącymi gimnastyką gestów, i wpadał w przywarę tego Jowisza, któremu zauważano: „Gniewasz się, więc nie masz słusznosci. Ta też ogniostłość była zapewne przyczyną, że p. Pogodin, znakomity skądinąd badacz i myśliciel, wpadał czasem w trywialne metafory, lub uciekał się do dowodów, za włosy, jak mówią Francuzi, *uciąganych*. Biegły jego antagonista nie omieszkął za każdym razem wypatrzeć odkryte w tém szmatowaniu się słabe miejsce zbroi i trafne weń miotał pociski. Takim było naprzykład twierdzenie pana Pogodina, że lubo przytaczane przez niego dowody mogły być pojedynczo zwalczone, wszakże, z ich zbioru wynikają wnioski, które niełatwo przełamać, a popart o tożnanem do pęku różeg porównaniem, p. Kostomarew odparł to innem porównaniem ogółu dowodów przeciwnika, mianowicie do dekoracji teatralnych, których ogólny efekt z daleka przedstawia oku aż do złudzenia zamki, góry, lasy i t. p., zbliska zaś uważane, te przedmioty okazują się płótnem lub papierem. Bardziej jeszcze niefortunnym argumentem pana Pogodina była wzmianka o Oldze, co się hardo stawia na postu chanu u Cesarza Greckiego. W takim jej zachowaniu się widział on dowód normandzkiego jej pochodzenia; na co p. Kostomarew odrzekł, że właśnie z tej samej okoliczności wnosi, że Olga była Litwinką, i t. p.

Wracając do samej istoty sporu, i odkładając wszelkie rodowe pociągi, każdy bezstronny, zdaniem mojem, powinien się przychylić ku dowodzeniom p. Kostomarewa, (i dawniejszym jeszcze napomknieniem Narbuta i Onacewicza). Bo w badaniach o tak oddalonych czasach, w braku pomni-

(* Nomenklatury naukowe są dziś plagą naszej literatury, a więc i słownika wileńskiego; może co na to poradzi Encyklopedia.

